

Jaarboek Boerenlandvogels

Noord-Holland 2020

Voorwoord

Inhoudsopgave

H1. Het provinciale -meetnet boerenlandvogels in 2020	4
H2. Het seizoen 2020. Corona bij de mens, droogte en predatie domineerden weidevogelwereld	10
H3. Liefhebbers van boerenlandvogels kwamen samen in Alkmaar	24
H4. Hoeveel patrijzen scharrelen er op Wieringen rond?	26
H5. Grutto's bij de Grootte Ven, Castricum. Wat doen ze daar?	30
H6. Gebruik Wildcamera's	36
H7. Effecten van vernatting op weidevogelgraslanden	39
H8. Weidevogels in de Hekslootpolder bij Haarlem	46
H9. Weidevogels in de Munt en de Kinsel	50
H10. Broedvogels in de Zandpolder 2020	55
H11. Nat, natter, nog natter. En de betekenis daarvan voor broedende weidevogels	60
H12. Hoog waterpeil als instrument voor weidevogelbeheer. Ervaringen in de Bovenkerkerpolder	66
H13. De spotvogel hoort bij boerenerven	70
H14. Akkervogelmonitoring Noord-Holland is gestart	74

Het seizoen 2020 was een dramatisch weidevogelseizoen voor de grutto en andere weidevogels. Dat is de treurige conclusie. Een extreem droog voorjaar en veel predatie zorgden voor slechte broedresultaten, ondanks alle inspanningen van natuurbeheerders, boeren en vrijwilligers om de weidevogels te beschermen. Ook onder de vergaande beperkingen vanwege corona hebben al deze spelers, ook dit jaar, hun onmisbare bijdrage geleverd. Daarvoor wil ik mijn waardering en dank uitspreken.

De gegevens die afgelopen jaren door de vrijwilligers zijn verzameld, zijn verwerkt in de Boerenlandvogelbalans 2020 van Sovon. Dit meerjaren overzicht laat zien dat de trend negatief is, ook buiten onze provincie. De grutto en de patrijs zijn sinds 1990 met bijna 70% afgenomen. Met de scholekster en Kievit is het niet anders. Ze hebben te lijden onder het geïntensiveerde landgebruik en daarmee samenhangende verdroging, vermesting en versnippering. Minder voedsel en meer predatie zijn daar directe gevolgen van. Het meetnet weidevogels laat ook dit jaar voor veel soorten een achteruitgang zien.

Zijn er dan helemaal geen lichtpuntjes? Elk jaar presenteren we in het Jaarboek Boerenlandvogels de gegevens en verhalen die de stand van de boerenlandvogels in de provincie Noord-Holland laten zien. We beschrijven onderzoeken van afgelopen jaar en allerlei inspanningen

die veel mensen, vrijwilligers en organisaties met enthousiasme en passie verrichten om de boerenlandvogels in Noord-Holland te behouden. Deze passie en enthousiasme zien wij als lichtpuntjes: we zullen met z'n allen de schouders er onder moeten zetten en daarvoor is deze energie onmisbaar.

Zo beschrijven we een aantal voorbeelden: in de Zandpolder heeft Landschap Noord-Holland nieuwe natuur gecreëerd (hoofdstuk 10), in de Heksloot (hoofdstuk 8), De Munt (hoofdstuk 9), bij het Barnegat in Waterland-Oost (hoofdstuk 11) en de Bovenkerkerpolder (hoofdstuk 12) worden de gebieden beheerd voor een optimaal biotoop voor de boerenlandvogels. In het IPV-project (hoofdstuk 7) onderzoeken de initiatiefnemers de relatie tussen vernatting middels drukdrains en het weidevogelbiotoop. Het voorkomen van predatie krijgt ook aandacht. In alle goede gebieden die in dit jaarboek beschreven zijn, is er een vorm van predatiebeheer. En dit jaar is een groot aantal wildcamera's ingezet (hoofdstuk 6).

Gelukkig komen de akkervogels in de Boerenlandvogelbalans 2020 beter uit de bus. In Noord-Holland worden steeds meer akkerranden voor vogels ingericht en dat areaal breidt zich gestaag uit. Het monitoren van vogels daar heeft dit jaar een impuls gekregen met het opzetten van het Akkervogelsmeetnet (hoofdstuk 14) en het tellen van de patrijzen op Wieringen in het kader van het project Paradijs voor de Patrijs (hoofdstuk 4).

Wij menen dat we er met elkaar de schouders onder moeten zetten en dat rigoureuze keuzes nodig zijn. Voortgaan op de huidige weg leidt tot verdere decimering van de weidevogelpopulatie. Het roer zal om moeten. Het 'Aanvalsplan Grutto' dat op initiatief van Pieter Winsemius met een groot aantal natuurorganisaties, boeren en overheden is opgesteld, biedt een veelbelovend nieuw perspectief. Het plan, dat door Minister Carola Schouten positief is ontvangen, roept op om samen het broedbiotoop te verbeteren door het creëren van grote leefgebieden van minimaal 1000 hectare. In deze leefgebieden wordt ingezet op het verhogen van het waterpeil, het vergroten van de structuur in de graslanden en het tegengaan van predatie. Met een financieel perspectief voor de boeren. Landschap Noord-Holland ondersteunt dit plan. Laten we het samen doen. Er is geen tijd te verliezen!

Ernest Briët
Directeur Landschap Noord-Holland

Hoofdstuk 1

Het provinciale meetnet boerenlandvogels in 2020

MARTIN WITTEVELDT & GERDA EDELMAN

DE GRUTTO GAAT AL JAREN ACHTERUIT, MAAR MINDER STERK DAN IN DE REST VAN NEDERLAND

1.1 Inleiding

Eén van de provinciale kerntaken is het beschermen en ontwikkelen van de Noord-Hollandse natuur en het landschap. Onderdeel van deze taak is de bescherming van bedreigde en kwetsbare planten- en diersoorten, waaronder weidevogels, maar ook insecten zoals vlinders en libellen. Noord-Holland is één van de provincies met de hoogste weidevogeldichtheden in Europa en dat geeft een grote verantwoordelijkheid voor deze soorten. Om bij te houden hoe de weidevogels zich ontwikkelen bestaat er een provinciaal meetnet. In dit artikel gaan we in op de ontwikkelingen tot en met 2020.

1.2 Al 33 jaar vinger aan de pols

In opdracht van de Provincie Noord-Holland worden jaarlijks 73 meetplots in agrarisch gebied geïnventariseerd op weidevogels. Deze tellingen zijn in 1987 gestart, zodat we nu 33 jaar ontwikkeling kunnen volgen. Het is hiermee één van de langstlopende weidevogelmeetnetten van Nederland. Het meetnet behoort tot het netwerk ecologische monitoring (NEM) en draagt daarmee ook bij aan kennis over de landelijke trends van weidevogels.

1.3 In 2020 zijn 68 plots geteld

De inventarisaties in alle plots worden uitgevoerd volgens een landelijk vastgesteld protocol. Het gaat om het Broedvogelmonitoringsproject-Weidevogels (BMP-w). De methode staat uitgebreid beschreven in Vergeer et. al. (2016). Uitgangspunt is dat weidevogelterritoria worden vastgesteld en in kaart gebracht op basis van minimaal vier rondes. In 2020 is, in opdracht van de provincie, in 68 van de 73 provinciale plots geteld. Deze tellingen zijn door TAUW, Natuurlijke Zaken en Van der Goes en Groot uitgevoerd. De verantwoording van het veldwerk is beschreven in Korthorst et. al. (2018, 2019 en 2020).

1.4 Hoe berekenen we de trend?

De trendberekeningen zijn uitgevoerd door de provincie met behulp van het programma RTRIM. Dit programma en de bijbehorende handleiding zijn beschreven in Pannekoek & Van Strien (2015). Bij de berekeningen wordt 1990 als uitgangsjaar genomen en op 100 gezet (index = 100). In Edelman & Witteveldt (2019) is uitgebreid beschreven hoe de berekeningen in RTRIM tot stand zijn gekomen. Ook wordt in dit achtergronddocument ingegaan

op de instellingen van het programma en de mate van significantie van de gepresenteerde trends.

Er is een trend berekend voor de periode 1990-2006 en de periode 2006-2020. In 2006 is door het ministerie van LNV uitgesproken dat de achteruitgang van de weidevogels in 2010 gestopt zou moeten zijn. Hoewel een oorzakelijk verband tussen deze wens en de trend moeilijk is te leggen, vinden wij dit jaar wel interessant om als mogelijk kantelpunt te bekijken.

1.5 Positieve ombuiging bij drie soorten

In tabel 1.1 is de trend van tien weidevogelsoorten gepresenteerd voor de periode 1990-2006 en de periode 2006-2020. Opvallend is dat van de graspieper, slobbeend en gele kwikstaart een negatieve trend is veranderd in een positieve trend. Voor de veldleeuwerik is een negatieve trend een stabiele geworden. De kuifeend blijft in beide periodes stabiel en de krakeend neemt in beide periodes toe, de toename van de krakeend zwakt wel wat af.

Helaas is voor de grutto, Kievit en scholekster geen trendbreuk te zien. Zij blijven in beide periodes afnemen in aantal. De tureluur gaat zelfs vanaf 2006 in aantal achteruit, terwijl deze in de periode daarvoor nog een toename liet zien.

Voor watersnip, wintertaling en zomertaling is geen betrouwbare trend te berekenen door hun geringe aantallen in de meetplots. De kempfaan is sinds 2015 niet meer in de plots waargenomen. Om aantallen in verschillende jaren met elkaar te kunnen vergelijken wordt een index bepaald; het percentage aangetroffen broedparen ten opzichte van het uitgangsjaar 1990. In figuur 1.1 is het verloop van de index per jaar, per soort afgebeeld en de bijbehorende mate van onzekerheid (gekleurde balk) af te lezen. Omdat sommige meetplots niet ieder jaar worden geteld, worden ontbrekende aantallen met het programma RTRIM bijgeschat. Deze bijchatting levert een bepaalde mate van onzekerheid op. Meer hierover in relatie tot de indices is te lezen in Edelman & Witteveldt (2019).

∨ Tabel 1.1. De trend van 10 weidevogelsoorten in de periodes 1990-2006 en 2006-2012

Soort	Noord-Holland 1990-2006	Noord-Holland 2006-2020
Krakeend	sterke toename	matige toename
Kuifeend	stabiel	stabiel
Graspieper	matige afname	matige toename
Slobbeend	matige afname	matige toename
Gele kwikstaart	matige afname	sterke toename
Veldleeuwerik	sterke afname	stabiel
Scholekster	matige afname	matige afname
Tureluur*	matige toename	matige afname
Grutto	matige afname	matige afname
Kievit	matige afname	matige afname

* volgens Turnhout & Zoetebier (2019) moet voor onze trend van de tureluur voorzichtigheid worden betracht. De provinciale plots geven een optimistischer beeld dan het NEM-meetnet.

1.6 Conclusies

De graspieper, slobbeend, gele kwikstaart en veldleeuwerik doen het na een periode van achteruitgang sinds 2006 weer beter. Voor de grutto, scholekster en de Kievit geldt dat echter niet. Zij gaan in de gehele periode matig achteruit. Wel is deze afname minder sterk dan die in heel Nederland (Turnhout & Zoetebier, 2019).

Martin Witteveld is ecooloog en Gerda Edelman is data analist bij de provincie Noord-Holland

Literatuur

Edelman, G. & Witteveldt, M. 2019. Trendberekeningen weidevogelmeetnet 2019. Achtergronddocument. Intern rapport Provincie Noord-Holland.

Korthorst, M. & Van Groen, F.M. 2018. Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2018. Verantwoording gebiedsdekkend weidevogelonderzoek, weidevogelmeetnet en alarmtelling. TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Korthorst, M., Rotteveel, J.J.F. & Van Groen, F.M. 2019. Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2019. Verantwoording van het gebiedsdekkend weidevogelonderzoek en het weidevogelmeetnet. TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Korthorst, M., Rotteveel, J.J.F. & Van Groen, F.M. 2020. Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2020. TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

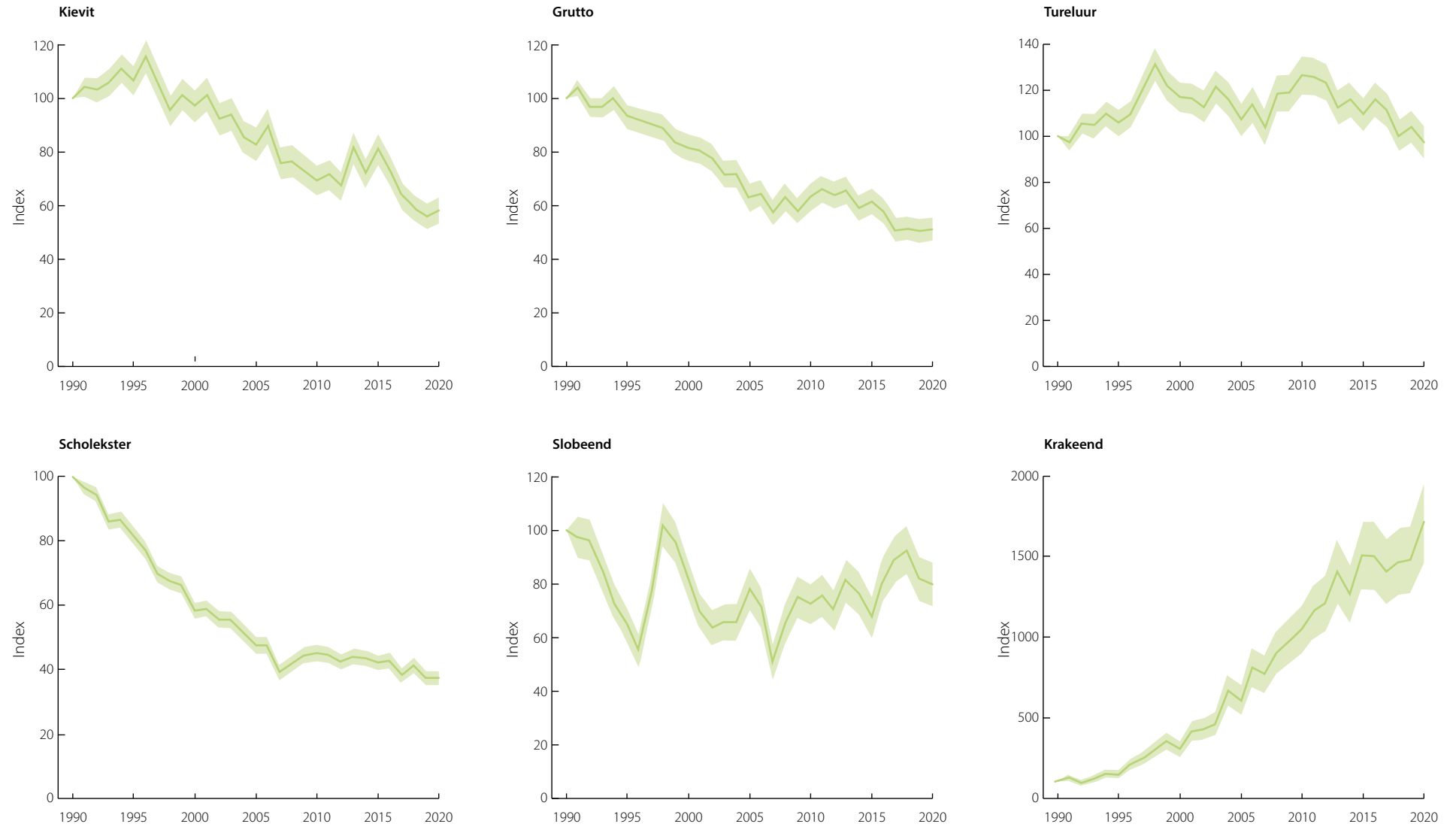
DE LAATSTE JAREN GAAT HET IETSJE BETER MET DE SLOBBEEND

Pannekoek, J. & Van Strien, A. 2015. TRIM 3 manual (Trends and Indices for Monitoring data). Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.

Scharringa, K. & Van 't Veer, R. 2007. Provinciaal weidevogelmeetnet in 2006. In Van Belleghem, S., Kuiper, M., Scharringa, K., Van 't Veer, R., Tanger, D. & Witteveldt, M. Weidevogels in Noord-Holland, het jaar 2006 in beeld. Landschap Noord-Holland, Castricum. Pag. 24-29

Turnhout, C. & Zoetebier D. 2019. Analyse meetnet-gegevens Noord-Holland. Sovonrapport 2019/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vergeer, J.W., Van Dijk, A.J., Boele A., Van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

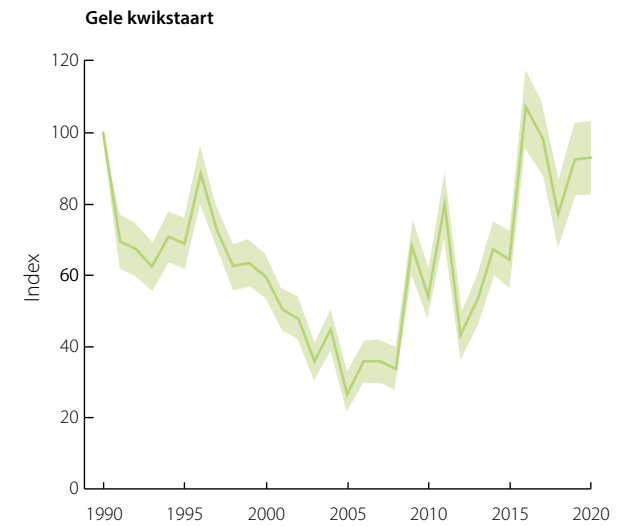
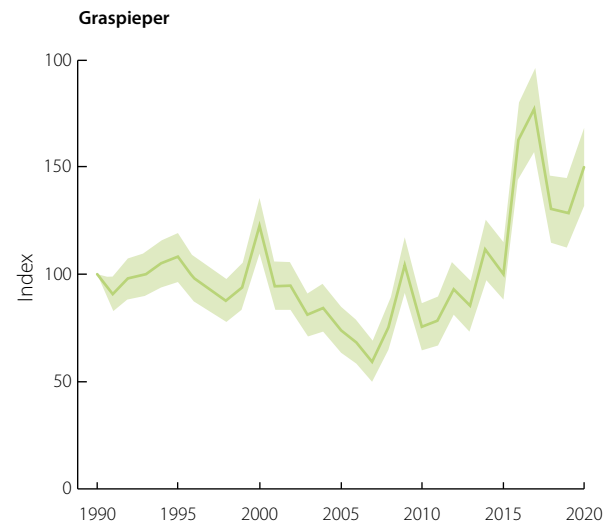
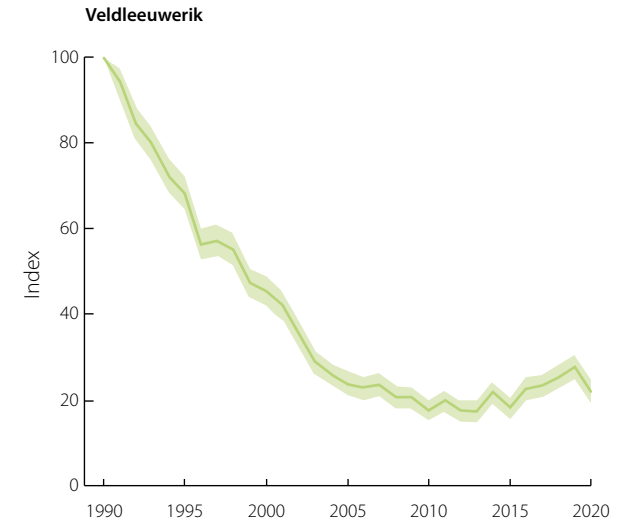
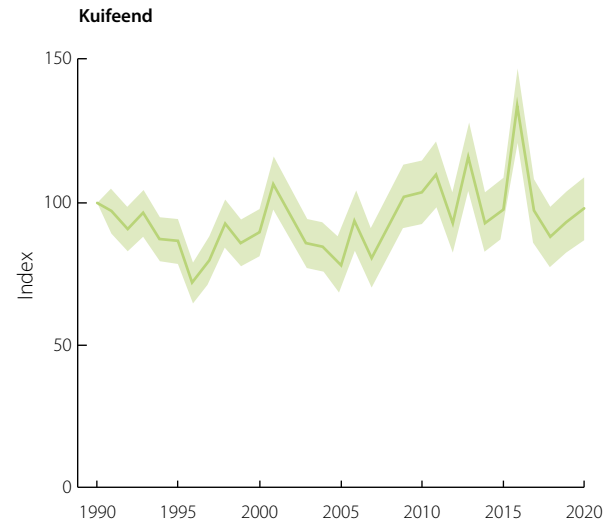
^ Figuur 1.1. Het verloop van de index per jaar van de tien belangrijkste weidevogelsoorten in Noord-Holland. De gekleurde balk geeft de mate van onzekerheid aan.

GELUKKIG IS DE POPULATIE VAN DE VELDLEEUWERIK SINDS 2006 STABIEL

DE GRASPIEPER LAAT EEN MATIGE TOENAME ZIEN DE LAATSTE JAREN

Hoofdstuk 2

Het seizoen 2020. Corona bij de mens, droogte en predatie domineerden weidevogelwereld

WIM TIJSEN & NIENKE KWIKKEL

2.1 Inleiding

Voor het 3e jaar op rij was het uitzonderlijk droog in het broedseizoen. Wat betekende dit voor het nest- en broedsucces voor onze weidevogels? Daarnaast zorgde Covid-19 voor een haperende voorbereiding bij de weidevogelbescherming en zorgde voor allerlei beperkingen bij de beschermactiviteiten. Of, en in welke mate, dit van invloed was op de beschermde legsels lees je in dit hoofdstuk met de resultaten van de vrijwillige weidevogelbescherming. Door alle beperkingen dit jaar werd wel duidelijk dat het beschermingswerk echt mensenwerk is, in het bijzonder het contact tussen boeren en vrijwilligers.

2.2 Natte, warme start met het derde droge voorjaar op rij

Weersomstandigheden zijn voor een groot deel van invloed op de voedselbeschikbaarheid voor onze weidevogels, met name in de kuikenfase, en daarmee belangrijk voor het broedsucces. De op één na warmste en natste februari maand sinds de metingen, en de op één na zachtste winter ooit (sinds we het meten), zorgden voor een vroege aankomst van de vogels. Waarna maart volgde met een eveneens zacht en nat eerste deel. Nattigheid is in het algemeen goed voor weidevogels. Het zorgt voor makkelijk bereikbaar voedsel in de bodem, zodat terugkerende vogels snel op conditie komen.

Halverwege maart was het gedaan met de neerslag en eindigde de maand met normale temperaturen, schrale, zonnige, wat koudere en droge omstandigheden. April was vervolgens zeer zacht, zeer droog en recordzonnig! Het was de zesde warmste

aprilmaand sinds 1901. Voor agrarische landwerkzaamheden uiteraard fijn, hoewel door het schrale droge weer de grasgroei stagneerde. Voor zowel boeren als natuurbeheerders betekenen veel zon, wind en weinig neerslag dat de pompen voor plasdras-percelen en greppel-plasdras flink aangezet moesten worden. De lange droge periode zorgde er ook voor dat de meeste weidevogels vervolgens niet massaal en gepiekt aan de leg raakten. Het werd daarom een heel gespreid broedseizoen.

Mei verliep in de eerste helft relatief koel, maar wederom zeer droog en zeer zonnig en in het tweede deel wat warmer, zodat de maand qua temperatuur op normaal uitkwam. Veel boeren maakten overuren om hun landerijen en gewassen te beregenen vanwege het grote neerslagtekort. Voor de kuikens van weidevogels betekent langdurige droogte weinig insectenaanbod. Met name de periode rond de IJsheiligen van 11 t/m 14 mei, met lage temperaturen in combinatie met een harde koude wind, moet funest geweest zijn voor veel Kievitkuikens en de nog kleine pullen van tureluurs en grutto's.

Juni was wederom zeer zonnig en zeer warm en landelijk gezien nat, maar het noordwestelijk deel van ons land maakte daarop een droge uitzondering! Door het gespreide, wat latere broedseizoen, liepen er half juni her en der relatief gezien nog wel wat weidevogelfamilies met kuikens. Maar de droogte, in combinatie met veel predatie, zorgden ervoor dat vooral op perceelniveau het maaien soms verder uitgesteld moest worden. Met name op de weidevogelrijkere percelen, die tussentijds via bijvoorbeeld greppel plas-dras, extra vernat waren.

Het zat de vogels dit jaar wederom niet mee wat betreft de weersomstandigheden.

2.3 Eerste legsels

De natte weilanden door de record-warme natte winter en natte eerste helft van maart leverden zowel landelijk als provinciaal geen record op voor de vinddatum van het eerste Kievitse. Landelijk werd het eerste ei op 2 maart gevonden in Gelderland. Vrijwillige weidevogelbeschermster Gosse Douna uit Purmerend vond op het bedrijf van vleesveehouder Eric van den Hudding bij Middellie in de Zeevang, het eerste ei van Noord-Holland.

Het allervroegste scholeksterei ooit in Nederland werd wel gemeld vanuit onze provincie! Dit kwam voor rekening van vrijwilliger Tjaard Weijer uit Purmerend. Dit nest lag al op 15 maart met twee eieren op het veehouderijbedrijf met de toepasselijke naam Weidevogelzicht van de familie Beentjes bij Kwadijk. Scholeksters trekken vanuit hun winterkwartieren langs de kusten en delta's steeds vroeger het binnenland in om zich in hun territoria te vestigen.

Het eerste gruttonest van Nederland werd in onze provincie op 25 maart gevonden door weidevogelbeschermster Marieke Stam-Kenter uit Assendelft in het Wormer- en Jisperveld. Het eerste Noord-Hollandse ei van de tureluur werd op 9 april gemeld vanuit topweidevogelgebied de Oterleekerpolder bij Heerhugowaard door groepscoördinator Willem Overweg van de plaatselijke weidevogelgroep.

VRIJWILLIGER TJAARD WEIJER VOND OP 15 MAART BIJ KWADIJK HET ALLER VROEGSTE SCHOLEKSTER-EI OOIIT IN NEDERLAND

NESTEN VAN GELE KWIKSTAARTEN ZIJN GOED VERSTOPT. OPZOEKEN EN MARKEREN IS NODIG ALS ER GEMAaid GAAT WORDEN

NORMAAL BEELD IN 2020: KIEVITSNEST OP EEN AKKER MET DROOGTESCHEUREN

DE KIEVIT BELEEFDE EEN ZWAAR JAAR DOOR HET DROGE VOORJAAR EN HOGE PREDATIEDRUK

Toch was er geen sprake van een vroeg broedseizoen, door de droogte vanaf half maart in combinatie met een periode met schralere wind- en weersomstandigheden.

2.4 Slecht broedsucces door extreme droogte bij de kievit

Voor de eerste lichter kievitkuikens die al vroeg uit het ei kropen, was er qua temperatuur een warm welkom vanaf half april. Dat had echter ook zijn keerzijde... De extreme droogte speelde de kuikens flink parten. Feitelijk was het voorjaar een herhaling van 2019. Zeer zorgelijke indrukken, gestaafd met beelden en waarnemingen uit het veld, kwamen van zowel veldmedewerkers, coördinatoren, inventarisatiemedewerkers voor de provinciale broedvogelmonitoring, vrijwilligers als boeren. Duidelijk was dat kuikens als het ware als sneeuw voor de zon verdwenen. Met name de koude, winderige periode rond de IJsheiligen in mei, zorgde voor veel verliezen onder de kuikens.

Nattigheid, dat zorgt voor insecten, was er dit voorjaar niet. Gemiddeld heeft een kievitkuiken vier insecten per minuut nodig. Ondanks alle initiatieven om de voedselsituatie voor de pullen te verbeteren via meer contracten in het agrarisch natuurbeheer met plas-dras en greppel plas-dras. Verschillende agrariërs namen daarnaast vrijwillig het initiatief om hun graslanden te besproeien om iets te doen aan de erbarmelijke situatie voor de weidevogels. Kieviten die hun eerste legsel zien mislukken, of in een vroeg stadium hun kuikens verliezen, doen vrijwel altijd nog een tweede broedpoging. De indruk bestaat dat ook deze tweede lichter kieviten het slecht heeft gedaan. Uit een aantal broedsuccesstellingen op Texel, Wieringen, de Zeevang, de Boekelermeer en in de Duivendrechter- en Holendrechtterpolder kwam duidelijk naar

voren dat het broedsucces volstrekt onvoldoende was. Ongetwijfeld heeft naast voedselgebrek ook de toegenomen predatie hier een rol in gespeeld. Daar zijn minder harde aanwijzingen voor. We maken ons ernstig zorgen over de achteruitgang van onze meest voorkomende `gewone` weidevogel.

2.5 Opmerkelijkste verschillen met voorgaand jaar: predatie zorgt voor meer legsels...

Het aantal gevonden en beschermde legsels nam voor het eerst sinds 2015 toe van 8.337 in 2019 tot 8.717 in 2020. Een toename van ruim 4 procent, terwijl ook het beschermde areaal iets steeg, met name in de regio's Waterland en Schagen. Deze toename komt vrijwel geheel voor rekening van de stijging met 275 (7%) van het aantal Kievitsnesten. Wat logisch is, aangezien de helft van alle weidevogels Kieviten zijn. De stijging valt voorts te verklaren uit een sterk toegenomen predatie van 14,6% in 2019 tot 21,4% dit jaar. Aangezien Kieviten na het verloren gaan van hun nest door predatie bijna altijd een herlegsel hebben, is hiermee voor het overgrote deel de stijging van het aantal gevonden en beschermde nesten verklaard. Immers bij een gestegen predatie van zo'n 7%, op grofweg 4.000 Kievitsnesten, worden er ruwweg 280 herlegsels geproduceerd! Bij de grutto en de scholekster nam het aantal gevonden nesten toe met een kleine 3%, wat eveneens te verklaren kan zijn door vervollegsels na predatie. Uit recent onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen blijkt dat alle grutto's na het verloren gaan van hun legsel een hernieuwde broedpoging doen. Bij de tureluur zijn bijna 8% meer legsels gevonden. Dat is opvallend voor deze moeilijk vindbare soort.

Bij de eendensoorten is een lichte afname bij de kraakeend en kuifeend te zien, terwijl de wilde eend constant bleef in 'Het Jaar van de Wilde eend'. Bij de eendensoorten valt verder een afname van het aantal eidereenden op Texel op, hoewel dit waarschijnlijk een inspanningseffect is. Er is dit jaar namelijk minder geteld. Bij de zangvogels valt een flinke daling bij de gele kwikstaart te bespeuren. Graspieper en veldleeuwerik bleven nagenoeg gelijk. Het aantal beschermde legsels van deze moeilijk vindbare soorten, is altijd zeer beperkt. Naast de weidevogelsoorten, valt op dat bij de (semi)koloniebroeders, de kokmeeuw op een constant laag peil bleef, en de kluut en de visdief verder afnamen. Daarbij was het nestsucces ook erg laag, zodat de reproductie sterk achter bleef. De meerkoet nam enigszins toe, hoewel dit eveneens geen echte weidevogel is. Zie voor alle cijfers tabel 2.1.

DOOR GREPPELS VOL WATER TE POMPEN, WERDEN MET NAME JONGE WEIDEVOGELS GEHOLPEN

✓ Tabel 2.1. Beschermde legfels in 2019 en 2020. (Vervolg op de volgende pagina.)

Soort	Totaal		Bekend		Uit		Niet uit		Uit in %		Predatie		Beweiding		Werkz. hdn.		Verlaten		Overig		Onbekend	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Bergeend	5	8	3	7	2	7	0	0	67	100	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Brandgans	0	1	0	1	0	1	0	0	7	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bruine kiekendief	3	1	1	1	0	0	1	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Buizerd	1	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Canadese gans	4	4	0	2	0	1	0	1	7	50	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eend onbekend	2	6	2	3	1	0	1	3	50	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Eidereend	57	24	18	5	11	2	7	3	61	40	7	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fazant	4	4	2	1	2	1	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fuut	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gele kwikstaart	49	31	44	14	31	10	13	4	70	71	1	3	0	0	2	1	10	0	0	0	0	0
Graspieper	12	14	8	9	7	8	1	1	88	89	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grauwe gans	7	18	5	13	4	6	1	7	80	46	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	6
Grutto	1017	1045	809	819	661	589	146	230	82	72	92	173	1	2	9	7	34	32	1	3	11	13
Kievit	3912	4187	3244	3312	2606	2416	635	896	80	73	420	591	8	7	66	100	89	103	5	3	50	92
Kleine plevier	1	6	1	5	1	5	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kluut	18	9	16	8	0	4	16	4	0	50	10	3	0	0	0	1	1	0	5	0	0	0
Knobbelzwaan	5	3	2	3	2	1	0	2	100	33	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Kokmeeuw	3	3	1	0	1	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krakeend	63	55	42	33	23	19	19	14	55	58	13	10	1	0	0	0	3	3	0	0	2	1
Kuifeend	15	7	14	3	13	3	1	0	93	100	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Meerkoet	154	182	116	122	105	92	11	30	91	75	9	23	0	0	0	0	1	2	0	0	1	5

Hoofdstuk 2 | Het seizoen 2020. Corona bij de mens, droogte en predatie domineerden weidevogelwereld

Soort	Totaal		Bekend		Uit		Niet uit		Uit in %		Predatie		Beweiding		Werkz. hdn.		Verlaten		Overig		Onbekend	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Nijlgans	2	3	2	2	1	2	1	0	50	100	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Onbekende soort	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Patrijs	1	5	1	5	1	4	0	1	100	80	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rietgors	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Roerdomp	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Scholekster	1960	2016	1252	1296	984	978	268	318	79	75	185	242	12	11	14	13	19	18	2	2	36	32
Slobeend	117	121	81	91	66	60	15	31	81	66	10	24	0	0	2	1	2	4	0	0	1	2
Stormmeeuw	2	0	1	0	1	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	729	785	567	603	476	426	91	177	84	71	42	118	8	5	4	6	30	37	1	1	6	10
Veldleeuwerik	33	35	22	15	21	13	1	2	95	87	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Visdief	18	4	18	3	6	1	12	2	33	33	12	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Waterhoen	2	5	2	0	2	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Watersnip	1	0	1	0	1	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wilde eend	127	129	105	88	78	59	27	29	74	67	16	19	0	1	2	4	7	4	0	0	2	1
Wintertaling	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Witte kwikstaart	6	1	5	1	5	1	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zilvermeeuw	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomertaling	3	2	1	1	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Totaal	8337	8717	6388	6467	5112	4709	1276	1758	80	73	821	1219	30	26	99	135	199	204	14	10	113	164
% van bekend resultaat			77	74	80	73	20	27			13,0	19,0	0,5	0,4	1,5	2,1	3,1	3,2	0,2	0,2	1,8	2,5

2.6 Uitkomst percentage, predatie en overige verliesoorzaken

Van 74% van de gevonden legsels is ook de uitkomst bekend. Van 26% van de beschermde legsels is onbekend wat ermee is gebeurd. Dit is sinds 2015 niet zo laag geweest. Dit is vooral veroorzaakt door de sterk toegenomen predatie. Of het iets met de Corona-maatregelen te maken heeft weten we niet, maar het percentage legsels waarvan de uitkomst bekend is, steeg van 2176 naar 2228, oftewel 52 territoria, wat overeenkomst met 2,3%. De predatie van legsels kwam in zijn totaliteit uit op 21,4%, waarbij de 2,5% van onbekende verliesoorzaak in is verdisconteerd. In vrijwel alle gevallen is een onbekende verliesoorzaak (geen eieren teruggevonden in het nest) te herleiden naar predatie. Ten opzichte van 2019 is dit een toename van 7%, berekend volgens de klassieke methode. Als we naar de Mayfield-methode kijken en het aantal dagen dat het nest daadwerkelijk beschermd is geweest, waarbij de kans op niet vinden van nesten omdat ze al gepredeerd zijn is meegenomen, dan komt de predatie veel hoger uit. Voor de kievit, waar de meest betrouwbare gegevens van zijn, komt het predatiegetal dan uit op 42,5%!

Per weidevogelgroep/regio zijn er een paar verschillen ten opzichte van het provinciale predatiecijfer. Waterland, Amstelveen, Assendelft, Oterleek, Texel, Uitgeest/Akersloot, Westzaan en Wieringen springen er in negatieve zin uit met percentages via de klassieke methode van tussen de 22 tot zelfs 50%. In West-Friesland blijft de predatie al vele jaren opvallend laag, hoewel het daar ook begint te stijgen. Al met al een jaar waarbij duidelijk sprake is van uitzonderlijk hoge predatie. De droogte (voedselaanbod predatoren) in combinatie met een toegenomen aantal predatoren als gevolg van het voorgaande muizenrijke jaar,

hebben een belangrijke rol hebben gespeeld. Daarbij moet worden opgemerkt dat de predatie van kuikens moeilijk te meten valt. Na een afname van het aandeel 'verliesoorzaak door werkzaamheden', is er helaas weer sprake is van een zeer lichte toename van het aantal legsels dat door agrarische werkzaamheden verloren is gegaan. Het zit nu weer boven de 2% en dat is zorgelijk. Betere communicatie tussen de verantwoordelijke boer en loonwerkers, kan dit voorkomen. De andere verliesoorzaken, zoals 'beweiding', 'verlating van het nest' en 'overig', zijn onveranderd laag: 0,4%, 3,2% en 0,2% en vergelijkbaar met voorgaande jaren.

2.7 Actief beschermde legsels

Bij de vrijwillige weidevogelbescherming worden de gevonden legsels in principe gemarkeerd met twee stokken aan weerszijde van het nest, om het zo zichtbaar te maken voor de boer en/of medewerkers van loonwerkbedrijven op de trekker. Uiteraard in overleg met de agrariërs en de andere grondgebruikers, anders heeft dat weinig zin. Vrijwilligers, en in mindere mate agrariërs, registreren in de Boerenlandvogelmonitor of een nest ook daadwerkelijk actief beschermd wordt bij werkzaamheden op het land. De registratie van deze beschermmaatregelen was een speerpunt voor 2020, nadat gebleken was dat deze wel eens vergeten werd of achterwege bleef. Via de Boerenlandvogelnieuwsbrieven is daar dit seizoen extra aandacht aan geschonken. In graslanden zijn dit de agrarische activiteiten:

- Om een nest heen maaien (OM)
- Rollen of slepen van de grasmatten (RS)
- Omheen werken of machine optillen en/of plaatsen sleepslang-nestbeschermer bij bemesten (BM)
- Nestbeschermers plaatsen bij beweiding (NB)

- Delen niet te maaien via last minute beheer (LM), zogenaamde kuikenenclaves.

In de akker- en tuinbouw gaat het om de volgende werkzaamheden:

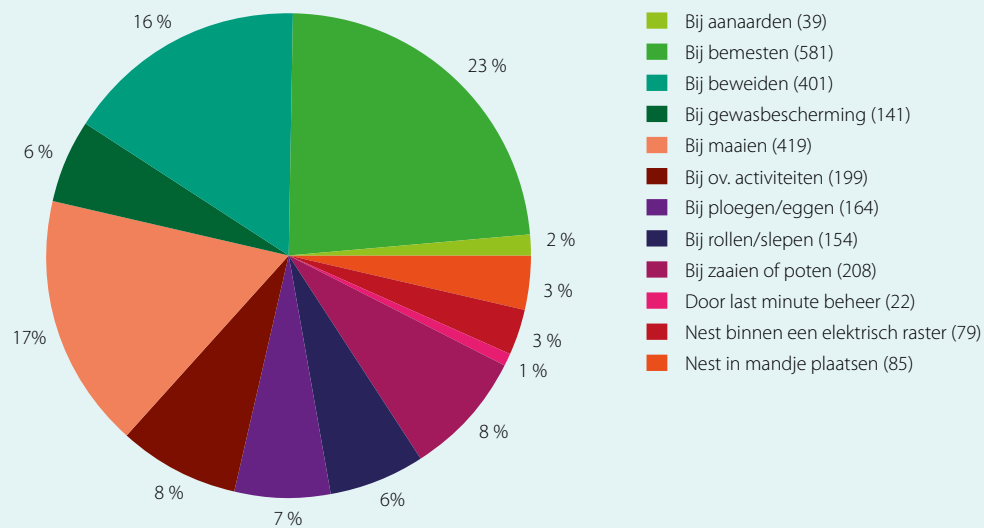
- Aanaarden/frezen van aardappelruggen (AA)
- Ploegen/eggen (PE)
- Zaaïen/poten (ZP)
- Gewasbescherming (GB)
- Nesten in mandjes (ver)plaatsen (NIM) vooral bij ploegen, eggen, frezen, zaaïen en poten

Daarnaast zijn er nog overige activiteiten (OV) en sinds een aantal jaren worden in toenemende mate nesten beschermd door middel van het plaatsen van een vossenraster (VR). Van tevoren is niet te zeggen wanneer er werkzaamheden op het land zullen plaatsvinden, dus communicatie tussen vrijwilliger, boer en/of loonwerker is essentieel.

Opvallend is dat de aandacht voor het speerpunt 'verbetering registratie beschermingsmethoden' ook daadwerkelijk zijn vruchten heeft afgeworpen. Dit seizoen is dit bij 2.492 nesten (29%), die op een of andere wijze beschermd geweest zijn, bij werkzaamheden, geregistreerd. Het uitkomstresultaat van deze actief beschermde legfels is vergelijkbaar met het gemiddelde, eveneens 72%. Hieruit blijkt uit de cijfers dat actieve bescherming niet meer predatoren aantrekt, hoewel dit wel eens beweerd wordt. De meest voorkomende wijze van actieve bescherming gebeurt bij het bemesten, gevolgd door het eromheen maaien en het plaatsen van nestbeschermers bij beweiding. Zo is te zien dat nestbescherming ook daadwerkelijk een bijdrage levert aan het voorkómen van verliezen door landbouwkundige werkzaamheden.

DIT IS EEN MANIER OM WEIDEVOGELS TE HELPEN IN EEN DROOG VOORJAAR

^ Figuur 2.1. Beschermd legfels per werkzaamheid in 2020. (N=2.492 legfels)

▼ Tabel 2.2. Overzicht van alle cursussen en het aantal deelnemers in 2020.

Thema	Plaats	Deelnemers
Inspiratiemiddag Boerenlandvogels in theater "De Vest"	Alkmaar	300
Basiscursus: 2 theorieavonden	Purmerend	42
Basiscursus: 1 theorieavond, 2e avond afgelast i.v.m. Corona	Heiloo	12
Verdiepingscursus: Het gebruik van de wildcamera	Heiloo	11
Verdiepingscursus: Predatie herkenning, registratie en handelingsperspectieven	Schagen	Afgelast
Verdiepingscursus: Patrijzen Monitoring samen met ANV Hollands Noorden voor project 'Paradijs voor de Patrijs'. 1 theorie, 5 praktijkochtenden	Hippolytushoef	21

2.8 Aantal weidevogelbeschermers en boerenlandvogeltellers

Het totale aantal vrijwillige weidevogelbeschermers/boerenlandvogeltellers bleef vrijwel gelijk. In Assendelft, de Hekslootpolder en de Eilandspolder viel er een lichte toename te bespeuren. Het patrijzenproject op Wieringen trok twintig nieuwe vrijwilligers. Het aantal weidevogelbeschermers in de regio's Waterland, Amstelveen en Noorderkoggenland nam licht af. Het totaal kwam uit op 805 actieve mensen. De gemiddelde leeftijd van vrijwilligers nam lichtjes toe naar 65 jaar. Het aantal jaren dat een vrijwilliger gemiddeld actief is nam eveneens iets toe naar 9 jaar. Dit geeft aan dat veel weidevogelbeschermers/boerenlandvogeltellers een goede binding hebben met het beschermen van de boerenlandvogels, hun plaatselijke weidevogelgroep of met een agrarische natuurvereniging. Dit jaar werd in een inventariserende belronde aangegeven dat de vrijwilligers het sociale contact ook echt gemist hebben door de beperkingen in verband met het Coronavirus.

2.9 Cursussen en Inspiratiemiddag Boerenlandvogels

Landschap Noord-Holland organiseerde op 6 februari in theater De Vest te Alkmaar een zeer goed bezochte Inspiratiemiddag (zie ook Hoofdstuk3). Er waren bijna 300 deelnemers; boeren, wildbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers, vertegenwoordigers van agrarische collectieven en andere mensen uit het 'boerenlandvogelspeelveld'. Daarbij stond de biodiversiteit in het agrarische en landelijke gebied centraal. Een mooie en inspirerende start van het weidevogelseizoen, dat vervolgens door Covid-19 een totaal andere wending kreeg. Hierdoor zijn cursussen en avonden afgelast of in aangepaste vorm gehouden. De eerste

basiscursus weidevogelbescherming, die zeer goed bezocht werd in Purmerend, kon nog worden afgerond. Maar de tweede basiscursus moest helaas halverwege worden afgelast. Als alternatief konden cursisten de E-Learning module Weidevogelbeheer volgen op de website 'Leer je Groen'. De collega's uit Brabant zetten een presentatie van de cursus weidevogelbescherming op internet zodat iedereen die digitaal kon volgen. Door de Coronamaatregelen is slechts een beperkt aantal van de deelnemers vervolgens geplaatst bij een weidevogelgroep om de theorie in de praktijk te brengen. De veldmedewerkers van Landschap Noord-Holland hebben een paar vrijwilligers die nog niet geplaatst konden worden, een introductie in het veld gegeven.

2.10 Broedsucces van de grutto

In veel delen van Noord-Holland zijn broedsucces tellingen uitgevoerd. Dit gebeurt door zogenaamde Bruto Territoriaal Succes (BTS) inventarisaties, waarbij eind april/begin mei binnen een ecologische eenheid de territoria van grutto's in kaart worden gebracht. De periode om deze tellingen uit te voeren wordt bekend gemaakt op de website Boerenlandvogels. Vervolgens wordt bij de zogenaamde 'alarmtelling' een gebied doorkruist en worden alle alarmerende broedparen in kaart gebracht. Alarmeren is een teken dat ze nog kuikens hebben. Het aantal alarmerende paren wordt vervolgens gedeeld op het vastgestelde aantal territoria. Op grond van onderzoek geldt als indicator voor het hebben van voldoende broedsucces voor een stabiele gruttopopulatie de volgende indeling:

- <50% onvoldoende
- 50-65% mogelijk voldoende
- >=65% voldoende

DEZE ALARMERENDE GRUTTO HEEFT JONGEN EN PROBEERT DE BTS-TELLER TE VERJAGEN

In totaal zijn er op een oppervlak van 19.426 hectare BTS-tellingen uitgevoerd in 44 gebieden. Dit is een flinke toename, een positieve ontwikkeling. Daarentegen was het resultaat tegenvallend. Het gemiddelde BTS voor onze provincie kwam uit op 43%, wat 21% lager is dan in 2019. Dit is te laag voor een stabiele gruttopopulatie. Zelfs na de officiële telperiode was er nog een flinke afname van alarmerende vogels en aanwezige kuikens bij een aantal inventarisaties. Slechts 6 gebieden kwalificeerden als voldoende, 7 als mogelijk voldoende en de overige 31 scoorden onvoldoende reproductie. In 2016 kwam het gemiddelde BTS uit op 63%, in 2017 op 51%, in 2018 op 58% en 2019 was er met 64% bijna voldoende reproductie. Zie de resultaten in tabel 2.3.

> Tabel 2.3. Bruto territoriaal succes van de grutto in 2020. Dit is het percentage grutto-paren dat jongen weet groot te brengen. (Vervolg op de volgende pagina.)

Gebied	Oppervlakte (ha)	Broedparen	Gezinnen	BTS in %
Texel				
Burgernieuwland en Everste Koog	762	5	0	0
De Hooge Berg e.o.	428	25	8	32
De Witte Hoek	286	2	1	50
Polder Eijerland	2433	38	15	40
Polder het Noorden	764	18	6	33
Polder Waal en Burg	730	36	10	28
Prins Hendrikpolder - Oost	254	4	0	0
Texel - Oost	2055	16	4	25
Texel - Zuid	1758	43	1	2
Texel - totaal	9470	187	45	24
Wieringen				
Broekerpolder	104	4	1	25
Gesterkoog	111	3	2	67
Hippolytushoeverkoog & Klievervenne	342	6	1	17
Marskepolder	141	9	4	44
Normerpolder en Noorderbuurt	122	10	0	0
Oosterlanderkoog	216	6	2	33
Polder Waard-Nieuwland	475	4	0	0
Stroeërkoog	125	11	1	9
Westerlanderkoog en omgeving	302	26	0	0
Wieringen - totaal	1938	79	11	14
Schagen en omstreken				
Keinsmerwiel	70	19	18	95
Zijpe - Polder D	250	5	3	60
Schagen - totaal	320	24	21	88
West-Friesland				
Binnenwijzend	354	4	2	50
Broerdijk-Noord	150	16	7	44
West-Friesland - totaal	504	20	9	45

Gebied	Oppervlakte (ha)	Broedparen	Gezinnen	BTS in %
Noord-Holland midden				
Castricumerpolder - Grootte Ven	343	75	39	52
Zuiderveen - Heemskerkerbroekpolder	621	17	5	29
Graftermeer-Zuid	154	48	14	29
Krommeniedijk	129	18	4	22
Marken	279	145	115	79
Polder de Zeevang: Hobrede-Kwadijk	600	116	19	16
Westwouderpolder	45	201	137	68
Wilmkebreepolder	21	4	1	25
Noord-Holland Midden totaal	2192	624	334	54
Noord-Holland Zuid				
Aetsveldschepolder Oost	652	40	24	60
Bovenkerkerpolder	761	145	91	63
Duivendrechtterpolder	264	8	4	50
Hekslootpolder	157	3	1	33
Holendrecht- en Bullewijkerpolder	253	17	11	65
Horn- en Kuierpolder	327	3	0	0
Kalslagerpolder	202	11	5	45
Noordpolder beoosten Muiden	308	18	5	28
Polder de Rondehoep	1064	208	48	23
Spaarnwoude	606	61	22	36
Uithoornsche polder	94	1	0	0
Verenigde Binnenpolder-Oost+Inlaag	608	9	4	44
Zuidpolder	60	4	0	0
Noord-Holland Zuid - totaal	5356	528	215	41
Totalen Noord-Holland	19780	1462	635	43

Per regio vallen er een aantal verschillen te noteren. Texel scoorde een duidelijke onvoldoende, met een percentage van slechts 24%. Voor het eerst is er op Texel een gebiedsdekkende broedsucces telling uitgevoerd op initiatief van de agrarische natuurvereniging 'De Lieuw', in samenwerking met Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Het voormalige eiland Wieringen springt er negatief uit met een gemiddelde van slechts 14%, waarbij aangekend wordt dat de vogels er zich vooral in natuureservaten en particuliere natuurterreinen ophouden. Rond Schagen is er sprake van herstel ten opzichte van vorig jaar. Er zijn helaas ook gebieden die het slecht doen. In West-Friesland kwam het gemiddelde broedsucces uit op 44%. Als oorzaken worden predatie en het versnipperde voorkomen van de vogels genoemd. Een betere afstemming tussen de terreinbeheerders en het agrarisch collectief Hollands Noorden zou het aantal gebieden met broedsucces-tellingen kunnen verhogen. Regie op gebiedsniveau zou daar een oplossing voor kunnen bieden.

Het gemiddelde broedsucces voor het gebied tussen grofweg de lijn Alkmaar-Hoorn en het Noordzeekanaal, het werkgebied van het agrarische collectief Water, Land & Dijken, scoort gemiddeld een mogelijke voldoende met 54%. Marken behaalde het beste resultaat met 79%. De stichting 'De Hooge Weide', particulier natuurbeheer, scoorde een mogelijke voldoende met 52%. De Westwouderpolder, waar de familie Hos aan particulier natuurbeheer doet, haalde met 68% ook voldoende reproductie voor onze nationale vogel.

Beneden het Noordzeekanaal ging het niet goed met de reproductie van de grutto, met name door de toegenomen predatie. Alleen de Holendrechtter- en Bullewijkerpolder deed het goed

met 65%. De Bovenkerkerpolder haalde een mogelijke voldoende met 63%. In voorheen goede gebieden zoals de Rondehoep en de omgeving van Spaarnwoude liet de invloed van o.a. de vos zich gelden en behaalden met respectievelijk 23% en 36% een dikke onvoldoende. Opvallend is ook dat de kleine gebieden gemiddeld erg slecht scoren qua broedsucces. Gemiddeld komt het broedsucces beneden het Noordzeekanaal uit op een magere 41%.

Het is duidelijk dat 2020 gemiddeld een slecht jaar voor de reproductie van de grutto was, wat bevestigd werd bij de landelijke jongen tellingen in de foeragegebieden.

2.11 Digitale invoer van legfels en waarnemingen

Het aantal mensen dat hun legfelgegevens invoert via de mobiele website blijft stijgen. Een kleine 28% van de waarnemers voert in het veld de gegevens in via smartphone of tablet, een stijging van 6% ten opzichte van 2019. Een kleine 1% van de legfels wordt ingevoerd met behulp van een drone door medewerkers van de agrarische natuurvereniging Water, Land & Dijken. Opvallend is ook de toename van de snelheid van invoeren. Ruim 63% van de legfels wordt binnen één dag ingevoerd en 76% doet dit binnen 48 uur. Een stijging van 9% ten opzichte van 2019. Met deze actuele informatie kunnen controleurs van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), veldmedewerkers van agrarische collectieven, agrariërs en loonwerkers hun voordeel doen. De aangeboden cursussen en praktische hulp in het veld door veldmedewerkers van Landschap Noord-Holland, alsook van medewerkers van agrarische natuurverenigingen, heeft zijn vruchten afgeworpen.

De afgelopen jaren is er via de cursussen Quickscan Beheer Monitoring (QBM) en Bruto Territoriaal Succes-telling (BTS) veel aandacht besteedt aan de monitoring. Dat zorgde wederom voor een toename van het aantal gedragsobservaties van 12.000 waarnemingen in 2019 tot ruim 17.000 dit jaar. Deze gegevens worden ingevoerd in het kader van de QBM-monitoring die vooral op bedrijfsniveau plaats vindt. Daarnaast zijn er een dikke 9.000 waarnemingen gedaan voor de zogenaamde BTS-tellingen, die dienen om het broedsucces van de grutto, en in mindere mate de scholekster, vast te stellen. Een stijging van 40%, die vooral voor rekening komt van de weidevogelgroep IVN-Amstelveen. Het zogenaamde 'Aad van Paassen-effect' sinds deze met pensioen is gegaan...!

Verder zijn er bijna 4.000 waarnemingen gedaan in het kader van de akkervogelmonitoring. Dit gebeurde vooral door vrijwilligers die voor de agrarische natuurvereniging Hollands Noorden akker-randen, zomerranden, vogelakkers en wintervoedselakkers inventariseren. Nieuw daarbij zijn de waarnemingen om het broedsucces van de patrijs te meten op Wieringen bij een project van hetzelfde agrarische collectief (zie Hoofdstuk 4).

Wim Tijssen is projectmedewerker Boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland en Nienke Kwikkel is projectleider Boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland

2.12 Conclusie

Het weidevogeljaar 2020 gaat de boeken in als een zeer slecht jaar voor vrijwel alle soorten boerenlandvogels. Ondanks dat het aantal gevonden en beschermde legsels licht was toegenomen. Een flink toegenomen predatie, na een muizenrijk jaar, eiste zijn tol in combinatie met het derde opeenvolgende zeer droge voorjaar. Voor vrijwel alle kernweidevogels blijft het erg moeilijk om voldoende jongen vliegvlug te krijgen in het agrarische landschap, ondanks alle inspanningen. Alleen grote weidevogelpopulaties kunnen slechte jaren, zoals die van dit jaar, opvangen door echt goede jaren qua reproductie. Deze goede jaren komen alleen niet of nauwelijks meer voor. De analyse van de gebiedsdekkende provinciale inventarisatie zal moeten uitwijzen hoe één van de weidevogelrijkste provincies van Nederland er momenteel voor staat. Deze startte in 2018 en is in 2020 afgerond en zal hopelijk inzichten verschaffen in de huidige stand van zaken. Daar wordt reikhalzend naar uitgekeken.

Nestsucces – broedsucces

Onder nestsucces verstaan we het uitkomstresultaat van een gevonden legsel. De meest voorkomende lotgevallen van een legsel zijn: een nest komt uit, wordt verlaten, gaat verloren door werkzaamheden of wordt gepredeerd. Bij broedsucces weet een broedpaar één of meer kuikens vliegvlug te krijgen.

Hoofdstuk 3

Liefhebbers van boerenlandvogels kwamen samen in Alkmaar

INGE PLAATSMAN

3.1 Tweede Inspiratiemiddag Boerenlandvogels

Op donderdag 6 februari 2020 bezochten 300 belangstellenden, die in hun dagelijks werk met weidevogels te maken hebben, de Inspiratiemiddag Boerenlandvogels. Deelnemers konden diverse lezingen en workshops bezoeken in Theater De Vest in Alkmaar. De inspiratiemiddag was tegelijkertijd de start van het weidevogelseizoen. In 2018 organiseerde Landschap Noord-Holland de eerste Inspiratiedag Boerenlandvogels.

3.2 Opening

De middag startte met een welkomstwoord van Ernest Briët, directeur van Landschap Noord-Holland gevolgd door de prachtige en hoopgevende film 'Het wonder van Marken'. Margreet Reijntjes was middagvoorzitter en interviewde Jos Brouwer (weidevogel-

vrijwilliger), Alex Datema (voorzitter BoerenNatuur) en Ernest Briët over actuele ontwikkelingen rond weidevogelbescherming, agrarisch natuurbeheer en de landbouwtransitie. Daarna gingen alle deelnemers richting de verschillende workshops en lezingen. Hieronder een korte terugblik.

3.3 Inspirerende sprekers

Alex Datema (BoerenNatuur) voerde, samen met Maaïke Wagenaar (Agrarische Natuurvereniging Hollands Noorden) en Willem Overweg (weidevogelvrijwilliger en veldcoördinator) een discussie waarbij de verschillende rollen aan de orde kwamen binnen een agrarisch collectief. In de toekomst gaan die rollen veranderen en hoe gaat dat er dan uitzien? Anthonie Stip (Vlinderstichting) verzorgde een lezing over de sterke terugloop van insecten op het boerenland. Hij nam deelnemers mee in de wereld van bloembezoekende insecten op vogelakkers en gaf een inkijkje in een nieuwe manier van onderzoek naar insecten die erg populair aan het worden is. Roelf Hovinga (senior boswachter Landschap Noord-Holland) heeft een aantal maatregelen voor weidevogels in 'zijn weidevogelgebieden' in Westfriesland genomen en lichtte toe welke lijken te werken en welke niet. Wim Tijsen (medewerker boerenlandvogels Landschap Noord-Holland) liet op inspirerende wijze zien waar onze weidevogels buiten het broedseizoen verblijven en wat ze onderweg allemaal tegenkomen. Aan de hand van recent onderzoek is dat precies in kaart gebracht.

Het verkrijgen van ontheffing voor het doden van predatoren is mogelijk vanuit de Wet Natuurbescherming, maar moet aan strenge eisen voldoen. Harry Schoordijk (Omgevingsdienst) werkt als juridisch adviseur in de groene wetgeving en moet regelmatig rechters uitleg geven over ontheffingen. Roelf Hovinga (boswachter) koppelde predatiebeheer in de praktijk aan het verhaal van Harry.

Op een geheel eigen manier vertelde Jeroen Onrust (bioloog Rijksuniversiteit Groningen) over de rode regenwormen en de sleutelfunctie die zij vervullen in het boerenland. Ze zijn belangrijk voor een gezond functionerende bodem, maar ook als voedselbron voor weidevogels. Door intensief landgebruik heeft deze groep regenwormen het moeilijk.

Wilhelm Bos (gebiedscoördinator Collectief Eemland) en Tim Visser (ecoloog Wageningen Environmental Research) vertelden over de ecologische effectiviteit en inpasbaarheid van greppel plas-dras percelen. Ze lichtten de resultaten toe van onderzoek en ervaringen uit de praktijk. En ze gaven tips voor het aanleggen van greppel plas-dras percelen.

3.4 Slot

De middag werd afgesloten met het een dankwoord aan de vrijwilligers door Herman Schartman van de provincie Noord-Holland. Margreet liet hem ook reflecteren op de ervaringen van deze dag in relatie tot het provinciaal beleid rond weidevogelbescherming. De conclusie was dat er een transitie moet plaatsvinden in de landbouw en dat iedereen daaraan kan bijdragen.

De jeugd heeft de toekomst en daarom is het ook belangrijk om het proces van de landbouwtransitie in het onderwijs te verankeren. Daarom was Raymond Zijp van het Clusius College gevraagd deze middag rond te lopen en te kijken wat er gebeurt en wat er wordt besproken. Margreet Reijntjes vroeg hem naar zijn bevindingen en ervaringen tijdens de inspiratiemiddag. Zij willen in hun opleidingen meer aandacht gaan besteden aan natuurinclusieve landbouw. Een hoopvolle afsluiting van een inspirerende dag.

Op landschapnoordholland.nl/inspiratiedag zijn de presentaties van deze middag te downloaden.

Inge Plaatsman is strategisch communicatieadviseur bij Landschap Noord-Holland.

Hoofdstuk 4

Hoeveel patrijzen scharrelen er op Wieringen rond?

HERMAN VOS & ELLEN MUL

4.1. Inleiding

Al heel lang gaat het in ons land met de patrijs niet goed. Volgens de recente Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018) heeft ons land nog tussen de 4.500 en 5.500 broedparen. De patrijs wordt ook wel 'de barometer' van het boerenland genoemd. Als het goed gaat met de patrijs, dan zal het ook goed gaan met andere boerenlandvogels en met de planten en insecten. Eén van de belangrijke activiteiten van de Agrarische Natuurvereniging Hollands Noorden is de verbetering van het habitat voor akkervogels, waaronder de patrijs, als onderdeel van het agrarisch natuurbeheer.

4.2 Doel van de monitoring

Om meer inzicht te krijgen in de patrijzenpopulaties in relatie tot de ligging en effectiviteit van het agrarische natuurbeheer is door de ANV Hollands Noorden een gebiedsdekkend monitoringsplan opgesteld. Zodat inzicht wordt verkregen in aantal, verspreiding, broedsucces en overleving. Dit plan werd opgesteld omdat tijdens de reguliere akkervogeltellingen de trefkans om patrijzen waar te nemen zeer gering bleek. Er is gestart op Wieringen, wat een mooi afgebakend gebied is en waarvan bekend is dat er patrijzen voorkomen. Aan de hand van de resultaten kunnen aanvullende maatregelen genomen worden om de patrijs duurzaam te beschermen.

4.3 Beschrijving telgebied

Het onderzoeksgebied Wieringen is een kleinschalig landschap van ruim 2200 hectare (exclusief bebouwing en wegen). Het telgebied bestaat grotendeels uit gras- en bouwlanden waarop relatief veel beheerpakketten voor agrarisch natuurbeheer via de subsidieregeling van het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) zijn afgesloten (circa 625 hectare). Deze pakketten variëren van legselbeheer, botanisch waardevol grasland, kruidenrijke graslanden, grasland met uitgestelde maaidata, extensief weiden, winterstoppel, kruidenrijke akkerranden, wintervoedsel- en vogelakkers. Er is onderlinge samenhang met de terreinen van Staatsbosbeheer en een tweetal agrariërs die particulier natuurbeheer uitvoeren. Deze graslanden zijn vochtiger, kruidenrijker en schraler en worden deels beweid en zijn vooral als hooiland in gebruik met latere maaidata en nabeweiding.

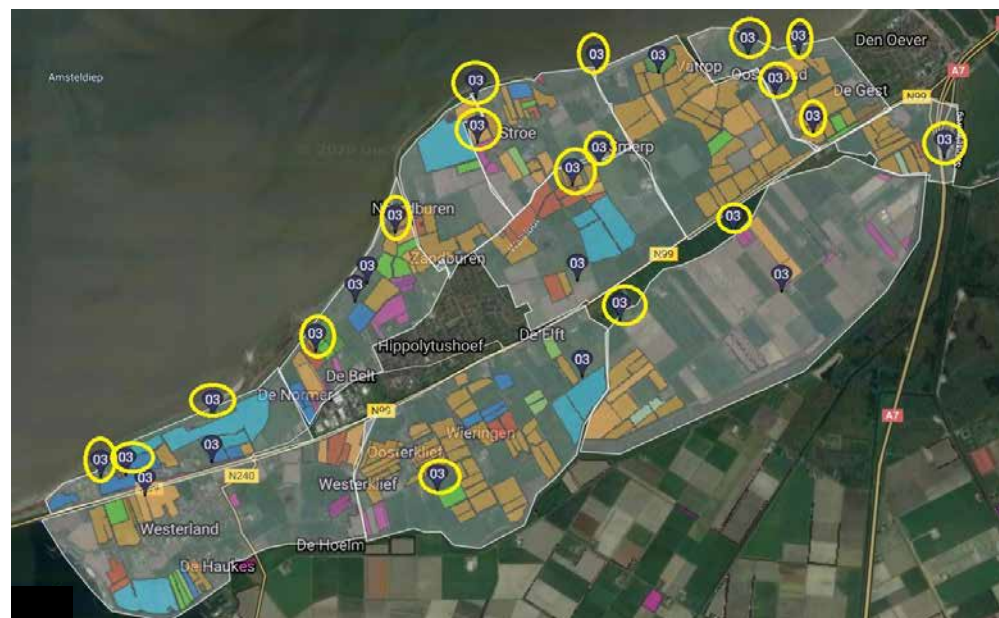
DOOR HET AF SPELEN VAN DE ROEP VAN EEN PATRIJS WERDEN DE PAARTJES IN KAART GEBRACHT.

4.4 Voorjaarstelling met vrijwilligers

Een goed bezochte startavond leverde ruim 20 belangstellenden op die enthousiast met instructies en een heuse patrijzenpet van start konden. De inventarisaties zijn in tweetallen uitgevoerd. Daarbij is Wieringen opgedeeld in vier geografisch verschillende telgebieden. De provinciale weg (N99), is hierbij als een barrière en grens genomen, evenals de grootschaliger aandoende polder Waard-Nieuwland die een apart telgebied vormde. In totaal hebben 22 vrijwilligers en veldwerkers aan de tellingen mee gedaan. Tijdens en na de tellingen stond men via de zogenaamde "patrijzenapp" met elkaar in contact om eventuele dubbel-tellingen uit te sluiten. En om enthousiaste waarnemingen, filmpjes, plaatjes en andere belevingen uit te wisselen. De opleiding en ondersteuning van de vrijwilligers lag in handen van de ANV Hollands Noorden en Landschap Noord-Holland.

4.5 Werkwijze

Van half maart tot eind april zijn drie gebiedsdekkende tellingen gehouden, die simultaan zijn uitgevoerd langs vooraf vastgestelde routes. Twee avond- en één ochtendtelling. De avondtellingen startten een uur vóór zonsondergang tot een half uur daarna. De ochtendtelling startte een half uur vóór zonsopkomst totdat het hele telgebied afgewerkt was. Elk duo beschikte over een bluetooth speaker, aangesloten op de smartphone. Waarbij het 10 seconden durende geluid van een roepend mannetje maximaal vier keer is afgespeeld. Elke 200 meter werd de roep van het patrijzenhaantje afgespeeld en werd geluisterd of er een mannetje reageerde door terug te roepen. De roepende mannetjes zijn op een veldkaart ingetekend met tijdstip en biotoop. Patrijzen die

- Territorium patrijs
- Territorium patrijs met broedsucces

^ Figuur 4.1. Verspreiding van de territoria van patrijs op Wieringen in 2020.

niet reageerden op het geluid maar wel op zicht zijn waargenomen, zijn met een andere code op de veldkaart genoteerd. Naast landgebruik zijn ook landschapselementen waarin de patrijzen zich bevonden geregistreerd. Uiteraard ook details over het weer (zicht, wind, neerslag etc.) en start- en eindtijd. Alle waarnemingen zijn in de webapplicatie www.boerenlandvogels-nederland.nl ingebracht.

Buiten de data van de drie telrondes zijn nog aanvullende waarnemingen gedaan en is gebruik gemaakt van waarnemingen via www.waarneming.nl. Dit bevestigde vooral de resultaten van onze telling en voegde slechts één extra broedpaar toe.

4.6 Inventarisatie resultaten

Deze voorjaarsstelling kunnen we beschouwen als een nulmeting. Een nulmeting is een inventarisatie van de huidige situatie vóór aanvang van een nieuw project of onderzoek. Tijdens de drie voorjaarstellingen zijn zo'n 40 geluids- of zichtwaarnemingen van

patrijzen(paartjes) vastgesteld. Alle waarnemingen zijn op kaart ingetekend en met behulp van de geldende fusieafstanden geclusterd tot het uiteindelijk aantal van 26 territoria (zie figuur 4.1). Opvallend was dat niet alle territoriale haantjes reageerden op het geluid van de speaker terwijl andere soms juist luidkeels aan kwamen vliegen en hun ongenoegen uitten over de 'nep-concurrent' in het territorium. Dit verschilde dus erg per individu. Opvallend is dat verreweg de meeste territoria zich ten noorden van de provinciale N99 bevonden. Het zuidelijk deel van het voormalige eiland, inclusief de polder Waard-Nieuwland, herbergt relatief weinig paartjes. Desalniettemin een fantastische uitgangssituatie voor het project 'paradijs voor de patrijzen'.

4.7 Bijvangsten

Buiten de patrijzen zijn prachtige andere waarnemingen gedaan die soms op beeld zijn vastgelegd. Naast de kerk- en ransuil werden bij de 3e inventarisatieronde op twee verschillende locaties veld-

uilen gesignaleerd. In het Bierdijkerveld werd een velduil hevig belaagd door meerdere grutto's, die ook al in de eerste telronde op exact dezelfde locatie werd waargenomen. Buiten deze drie uilensoorten verblijven er ook steenuilen op Wieringen. Het geeft eens te meer aan dat Wieringen een gevarieerd landschap heeft waar naast weidevogels ook andere boerenlandsoorten zich prima thuis voelen.

4.8 Najaarstellingen broedsucces

Met de vrijwilligers zijn twee gebiedsdekkende najaarstellingen uitgevoerd, waarbij het broedsucces van de patrijzenpaartjes in kaart is gebracht. In totaal hebben 18 van de 26 broedparen gemiddeld zes kuikens vliegvlug gekregen. Oftewel een Bruto Territoriaal Succes (BTS) van 69%, een zeer hoopgevende situatie voor de komende jaren! Met aanvullende waarnemingen van lokale vrijwilligers, agrariërs en observaties via www.waarneming.nl wordt het broedsucces bepaald. Volgend jaar zullen de patrijzen op Wieringen opnieuw worden geteld. Verder wordt na een analyse van de broedresultaten een beheerplan opgesteld. In dit beheerplan worden maatregelen beschreven die bijdragen aan een betere leefomgeving voor de patrijs op Wieringen.

De monitoring van patrijzen op Wieringen wordt mede mogelijk gemaakt door het Betrekken bij Groen fonds van de Provincie Noord-Holland.

Literatuur

Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering*. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

BINNEN VIER WEKEN KUNNEN JONGE PATRIJZEN AL VLIEGEN

De levenscyclus van de patrijs

Patrijzen zijn zeer plaatstrouw en hun hele leven verbonden aan een relatief klein gebied waar ze broeden, foerageren en de winter doorbrengen. In de late winter en in het voorjaar leven patrijzen strikt gepaard en worden de territoriumgrenzen uitgezet. Het hennetje legt gemiddeld 15 eieren die 23 tot 25 dagen worden bebroed. De kuikens stappen meteen het nest uit en vanaf 14 dagen kunnen ze al wat vliegen. De eerste weken zijn de kuikens geheel aangewezen op insecten en hun larven. Daarna verschuift hun dieet langzaam naar meer plantaardig voedsel en granen. De familie blijft de hele herfst en winter bij elkaar, verenigd in een 'klucht of volk'. De familieverbanden blijven bestaan tot de volgende paartijd.

Herman Vos en Ellen Mul werken bij de Agrarische Natuurvereniging Hollands Noorden

Hoofdstuk 5

Grutto's bij de Groote Ven, Castricum. Wat doen ze daar?

DICK MELMAN & NICO JONKER

GRUTTO'S, ENKELE KIEVITEN EN EEN KLUUT IN DE GROOTE VEN

5.1 Inleiding

In het voorjaar van 2019 hebben we bij Spaarndam gekeken naar de betekenis van het plas-drasterrein Landje van Gruijters voor grutto's (Melman & Jonker, 2020). Het plasje bleek verrassend belangrijk als foerageergebied. We hadden verwacht dat de grutto's op het plasje alleen slapen en rusten en op het omliggende grasland wurmen en emelten eten. Het bleek dat ze op het plasje ook veel foerageerden, vooral op muggenlarven. Een grove berekening gaf aan dat de grutto's per dag zo'n 400.000 larven consumeerden. We hadden niet verwacht dat ze zoveel van zulke op het eerste gezicht kleine prooien zouden vangen. En veel andere weidevogelaars waren al even verbaasd, zo bleek uit de reacties die we kregen (na het broedseizoen vormen muggenlarven een al langer bekende voedselbron).

Onze nieuwsgierigheid was dus gewekt en we vroegen ons af hoe plas-drassen in andere gebieden door de grutto's worden gebruikt. Zo kwam het dat we voorjaar 2020 het onderzoek hebben herhaald bij het plasje de Groote Ven in de polder bij Castricum. Het plasje van zo'n 0,7 ha heeft permanent water van zo'n 10-30 cm diep, Het ligt in een prachtig weidevogelreservaat van circa 100 ha in eigendom en beheer van de Stichting De Hooge Weide.

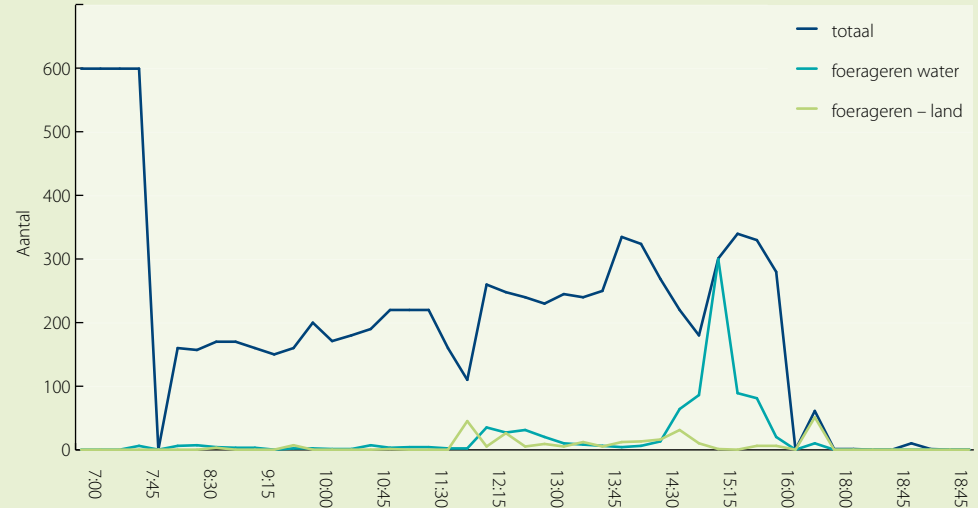
5.2 Wat doen de grutto's?

Om een beeld krijgen hoeveel grutto's van de plas-dras gebruik maken, hebben we op 14 maart en 8 april van zonsop- tot zons- ondergang gepost. Elk kwartier telden we het aantal grutto's. We maakten daarbij onderscheid tussen foeragerende en niet-foeragerende vogels en daarbij of ze in het water dan wel op het land foerageerden.

Op 14 maart startten we om 7.00 uur. Op dat moment stonden er zo'n zeshonderd grutto's, vrijwel alle slapend/rustend. Rond 9.00 uur vlogen er 450 weg en de resterende 150 bleven over in een dichte groep langs de waterlijn. Van foerageren op het plasje was aanvankelijk nauwelijks sprake. Vanaf 12.00 uur veranderde dat en begonnen er enkele tientallen te foerageren; in de loop van de middag liep dit aantal op om rond half vier een kortstondig maximum te bereiken. Om 16.00 uur verscheen een havik die met veel geweld een smient ving en op de waterlijn ging plukken. Een spektakel, maar daardoor waren alle grutto's verdwenen. Opgeteld over de hele dag zijn aan de grutto's op en rond de plas een kleine tienduizend waarnemingen gedaan, waarvan 12% foerageren betroffen, verdeeld over 9% in het water en 3% op het land.

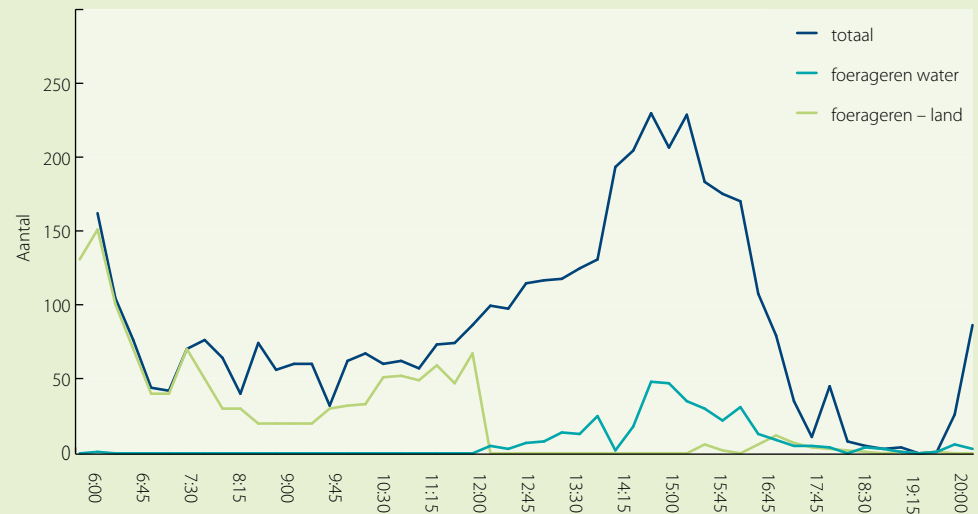
Op 8 april was het aantalsverloop over de dag vergelijkbaar, al lagen de aantallen beduidend lager. De afname kan te maken hebben met de IJslandse grutto's, die het gebied inmiddels verlaten hadden. We zagen ook dat de grutto's zich veel meer over het gehele graslandgebied verspreidden en zich minder concentreerden op de plas. In het begin van de ochtend waren er circa 150 grutto's op de plasdras aanwezig. In de loop van de ochtend nam dit af naar rond de 50 exemplaren, om gedurende de middag weer op te lopen naar ruim 200. Rond 17.00 uur nam het aantal weer snel af en om 19.00 uur waren er nog maar 5 grutto's. Bij het donker worden nam het aantal weer toe. Het foerageren week op 8 april belangrijk af van 14 maart. De grutto's rond de plasdras foerageerden veel meer op het land. Het tijdspatroom van in water foeragerende grutto's was vergelijk-

Dagtelling 14 maart

^ Figuur 5.1. Verloop aantal grutto's en hun foerageergedrag van zonsopgang tot zonsondergang op 14 maart 2020. Grote Ven bij Castricum.

Dagtelling 8 april

^ Figuur 5.2. Verloop aantal grutto's en hun foerageergedrag van zonsopgang tot zonsondergang op 8 april 2020. Grote Ven bij Castricum.

✓ Tabel 5.1. De dansmugsoorten die als larve in de Grootte Ven bij Castricum zijn gevonden.

gemiddelde dichtheid (m ²)	
Dansmuggenlarven	1292
Benthalia carbonaria	326
Chironomus annularius agg.	23
Chironomus plumosus agg.	827
Microchironomus tener	35
Procladius spec.	81

MET EEN STUK RIOOLBUIS WORDEN MONSTERS GENOMEN OM HET AANTAL MUGGENLARVEN TE KUNNEN BEPALEN

baar met 14 maart: alleen in de namiddag werd op het water gefoerageerd, de rest van de dag nauwelijks. Opgeteld over de hele dag zijn op en rond de plas 4600 activiteitswaarnemingen gedaan, 37% daarvan betrof foerageren, waarvan 8% in het water en 29% op het land.

We zien dus dat er wel in het water wordt gefoerageerd, maar dat het belang daarvan bescheiden is, zeker vergeleken met het Landje van Gruijters. Op Gruijters werd 63% van de tijd in het water gefoerageerd, terwijl bij Castricum slechts 8 à 9%. De vraag die dat oproept is: wat bepaalt waar de grutto's foerageren? Dat heeft vast te maken met de moeite die het kost om aan voedsel te komen. We hebben daarom in februari, net voor de aankomst van de grutto's uit hun winterkwartier, in het plasje monsters genomen om vast te stellen wat het voedselaanbod was. Op het land hebben we het voedselaanbod niet bepaald. Daarnaast hebben we van foeragerende grutto's geprotocolleerd hoe vaak ze 'raak prikten' en een prooi doorslikten. Dit om een beeld te krijgen van de efficiëntie van het foerageren.

5.3 Voedselaanbod in het water

Op 11 februari is de plas bemonsterd op bodemleven. Van de aangetroffen soorten zijn alleen de dansmuggen interessant als gruttovoedsel (Zwarts, 1993). Op basis daarvan komen we voor de grutto-relevante formaten tot het beeld in tabel 5.1.

Op basis van onze beperkte bemonstering komen we uit op een dichtheid van 1300 larven per m². Chironomus plumosus is de belangrijkste voorkomende soort. Ter vergelijking: bij het Landje

van Gruijters komen kwamen we destijds uit op een kleine 500 relevante muggenlarven per m². Het aanbod in de plas-dras van Castricum lijkt dus ruim.

Hoeveel eten de grutto's hier nu van? Aan de hand van de dagrondtellingen van 14 maart en 8 april komen we tot een schatting van respectievelijk 130.000 en 54.000 larven die door de grutto's in het plasje zijn gevangen. Op basis van de bodemonsters en de oppervlakte van het plasje schatten we de beschikbaarheid van circa 9 miljoen chironomiden. De predatiedruk is dan circa 0,5 -1,3 % per dag. Dat is minder dan we destijds in Gruijters vaststelden: 3,5-5,2% per dag. Het aantal malen dat de grutto's een prooi doorslikten lag op 10 à 12 larven per minuut. Dat is vergelijkbaar met Gruijters in 2019 (circa 10 per minuut).

Deze resultaten zijn opmerkelijk: de dichtheid aan muggenlarven bij Castricum is ruim tweemaal zo groot als in het Landje van Gruijters; toch foerageren er daar veel minder in het water. Rond de 9% van de tijd dat ze op het plasje waren, foerageerden ze er; bij Gruijters was dat meer dan 60% van de tijd! Een reden die we kunnen bedenken is dat er in de directe omgeving van de plasdrassen van Castricum – anders dan bij het Landje van Gruijters - ook veel goed weidevogelgrasland aanwezig is met voldoende energierijk voedsel. We hebben op het land foeragerende grutto's ook gevolgd en stelden vast dat ze gemiddeld eenmaal per 2 minuten een worm of emelt te pakken kregen.

De verhouding bemachtiging larven: wormen per tijdseenheid is daarmee 20:1. Een worm is gemakkelijk 20 tot 40 maal zwaarder dan een muggenlarve. Als we de voedingswaarde per gram voor het gemak aan elkaar gelijkstellen, zien we dat het aantal grammen muggenlarven en wormen dat per tijdseenheid door de grutto's

wordt verorberd in dezelfde orde van grootte ligt en dat landfoerageren zelfs wat aantrekkelijker lijkt.

Daarmee lijken in het gebied de plasjes en het grasland als foerageergebied op zijn minst gelijkwaardig. Bij Gruijters hebben we de grutto's niet of nauwelijks in het gras zien foerageren en hebben we er destijds dan ook geen waarnemingen aan gedaan. Mogelijk is in de omgeving van Gruijters het plasje de best beschikbare voedselbron en zijn de omliggende graslanden arm aan voedsel.

5.4 Discussie en conclusies

Net als bij het Landje van Gruijters heeft de Grote Ven een grote aantrekkingskracht op grutto's die uit hun winterverblijf terugkeren. Ondanks dat het aanbod aan muggenlarven er groot is, lijkt de foerageerfunctie hier bescheidener. Hierboven hebben we geopperd dat dit mogelijk samenhangt met de goede graslanden die in de directe omgeving liggen. Zo namen we waar dat de grutto's zo nu en dan intensief foerageerden rond een greppel-plasdras die op 300 m afstand van het plasje lag. Een aantal tellingen dat we daar uitvoerden wees uit dat ze daar per tijdseenheid veel voedsel wisten te bemachtigen. Dat alles bij elkaar zou er op kunnen wijzen dat grutto's bij het kiezen van een foerageerplek heel pragmatisch zijn: wat levert het meeste op en kost de minste moeite?

Die voorkeur kan in de loop der tijd veranderen als het aanbod verandert. Zo zijn de muggenlarven in het plasje vanaf februari beschikbaar. Denkbaar is dat wormen dan nog diep zitten en dat de bereikbaarheid van wormen en emelten gedurende het voorjaar met het stijgen van de temperatuur verandert. Om dit echt te

kunnen stellen, is gericht onderzoek nodig aan het foerageren in het water en op het land en aan het vaststellen van het voedselaanbod en 'raakprikken' aldaar. Mogelijk is het doortrekken of blijven van de grutto's ook van invloed op het foerageergedrag. De eerste weken na terugkomst worden de grootste aantallen waargenomen. Dat betreft vooral IJlandse grutto's. Vanaf half maart voegen zich de grutto's die in

Nederland broeden daarbij, terwijl de IJlanders gaandeweg doortrekken naar hún broedgebied. De IJlandse vogels zullen mogelijk minder drive hebben om het gehele gebied te verkennen, ze gaan er immers niet broeden. Voor de vogels die wél in het gebied gaan broeden, ligt dit wellicht anders. Op 14 maart waren er nog veel IJlanders, op 8 april was dit sterk teruggelopen en kwam het getelde aantal ongeveer overeen met de lokale

NICO JONKER EN DICK MELMAN ONDERZOEKEN HET VOEDSELAANBOD IN HET GROOTE VEN

EEN LARVE VAN EEN DANSMUG. DE GRUTTO'S IN DE GROOTE VEN ETEN ER 10 À 12 PER MINUUT!

broedpopulatie (70 paar, oftewel 140 vogels) en zullen wellicht onze broedvogels zijn. Deze vogels slapen wel in de plas, maar verspreiden zich na het licht worden over het broedgebied op zoek naar geschikte broedplekken. Wij hebben de ondersoorten (IJslanders en niet-IJslanders) overigens niet systematisch onderscheiden.

In het verleden is er al het nodige onderzoek aan het foerageren gedaan. Leo Swarts (1993) heeft in de jaren 80 veel onderzoek gedaan aan foeragerende grutto's, zowel in broed- als in overwinteringsgebieden. Hij vond dat de voedselkeuze in verschillende gebieden sterk uiteen kon lopen: wormen, emelten, muggenlarven, schelpdieren en zelfs rijstkorrels. Hij kon geen uitspraken doen of grutto's individueel wisselen of dat ze zich specialiseren. Voor bij ons broedende grutto's achtte hij emelten als belangrijkste en onderschatte voedselbron en signaleerde hij tegelijkertijd grote kennishiaten, die voor goed beheer ingevuld zouden moeten worden. Hans Schekkerman (1997) en recent Jeroen Onrust (2017) geven aan dat wormen belangrijk stapelvoedsel zijn. Onze waarnemingen suggereren dat muggenlarven tijdens de opvetfase voorafgaande aan het broedseizoen ook belangrijk kunnen zijn. Het verschil tussen Gruijters en Castricum suggereert dat dit per gebied kan verschillen.

Zolang de aantallen grutto's zo zorgwekkend achteruitgaan als in de afgelopen decennia, is het belangrijk om de functie van de plasdrassen te optimaliseren. Zowel voor de bij ons broedende grutto's als voor de doortrekkende IJslandse grutto's. Daarbij moet niet alleen aan de plasdrassen zelf aandacht worden gegeven, maar ook aan het gebied als geheel waar die plasdrassen onderdeel vanuit maken. Aan de slag dus.

Dankwoord

Met dank aan: David Tempelman voor het determineren van de muggenlarven en ander bodemleven, Judith Weijers voor de hulp bij het bemonsteren, Eva Pauw voor het doorzetten tijdens de lange, koude teldagen en Rienk Slings en Cees de Vries voor allerhande raad en daad.

Literatuur

Melman, D. & Jonker, N. 2020. Grutto's op het Landje van Gruijters. Gaat het goed? Jaarboek boerenlandvogels 2019: p 74-83.

Onrust, J. 2017. Earth, worms and birds. Proefschrift RU-Groningen.
Schekkerman, H. 1997. Graslandbeheer en groeimogelijkheden voor weidevogelkuikens. DLG-publicatie 102. IBN-rapport 292. ISSN: 0928-6888.

Swarts, L. 1993. Het voedsel van de Grutto. De Graspieper 13 (1): 53-57.

Dick Melman en Nico Jonker hebben dit onderzoek als vrijwilliger uitgevoerd.

Hoofdstuk 6

Gebruik Wildcamera's

WIM TIJSEN

6.1 Inleiding

Wildcamera's kunnen een goed hulpmiddel zijn bij het weidevogel-beschermingswerk. Ze worden in toenemende mate ingezet bij het vaststellen van de soort predator (roofdier) die bij een nest is geweest.

Ook worden ze op strategische plekken neergezet om te kunnen ontdekken welke predatoren er actief zijn. Vlak voor de Corona-uitbraak organiseerde Landschap Noord-Holland een theorie- en praktijkcursus in het veld voor vrijwilligers en medewerkers van agrarische collectieven. In deze bijdrage een kort overzicht van de inzet, gebruik en enkele resultaten in Noord-Holland.

6.2 Waarom een wildcamera gebruikt wordt

Wildcamera's zijn de laatste jaren door verbetering van de techniek en de lagere aanschafprijs steeds aantrekkelijker geworden voor een groter publiek. Een aantal agrarische collectieven en vrijwilligers gebruiken ze sinds kort. Ze worden vooral geplaatst in gebieden waar veel predatie is vastgesteld in het verleden, of juist wordt verwacht. Soms ook uit nieuwsgierigheid van de vrijwilliger, boer of veldmedewerker om te kijken welke soorten predatoren er bij het nest komen of in het gebied aanwezig zijn. De camera's reageren op beweging en ze maken zowel foto's als video-opnames.

6.3 Techniek

Het gebruik en de plaatsing van de camera's vraagt wel wat kennis en vaardigheden. De camera's reageren op beweging. De reactiesnelheid van de camera, de afstand tot het object, de camera-instellingen en de weers- en lichtomstandigheden spelen een rol of de predator er wel of niet op staat. Het apparaat moet ergens stevig aan vast gemaakt zijn, stabiel staan en bij plaatsing moet je rekening houden met snelgroeiende en wuivende vegetatie, langslowpend vee of mensen op verschillende afstanden. Als er veel beweging uit de omgeving geregistreerd wordt, is de SD-kaart al gauw vol en de batterij snel leeg. Zonder beeld van een predator. Uit de aangeleverde beelden in 2020 blijkt dat het werken met zo'n camera nog niet zo makkelijk is.

6.4 Resultaten

In tabel 6.1 staan de bevindingen van dit jaar. Het project was absoluut niet bedoeld om volledig te zijn, maar de resultaten

geven een globale indruk van de inzet en het gebruik van de wildcamera's door vrijwilligers en medewerkers van agrarische collectieven.

Er zijn negen camera's ingezet om overzichtsbeelden te krijgen bij het gebruik van een plas-dras of om in een gebied predatoren te inventariseren. Zonder in detail te treden over de geregistreerde predatoren bij de nesten, kwamen zoogdieren verreweg het meest in beeld en betrof dit altijd nachtelijke predatie. Waarbij de egel als een verrassende nestpredator regelmatig voor de camera verscheen! Slechts in drie van de achttien herkende predatoren stond een vogel op de camera. Opvallend is dat in bijna de helft van het aantal gepredeerde legsels de predator nooit in beeld is gekomen. Dit had allerlei oorzaken: lege batterijen, volle SD-kaart, richting van de camera net verkeerd, harde wind die de camera scheef zette, grondmist die het zicht belette, instelling van de camera, verkeerde focus, etc. Dit geeft aan dat er bij de inzet van de wildcamera nog veel te leren valt.

6.5 Inventarisatie predatoren

De resultaten van wildcamera's hebben meer zeggingskracht als er ook op een gestandaardiseerde wijze een inventarisatie plaatsvindt van de predatoren. Waarbij alle waarnemingen systematisch verzameld worden en in de Boerenlandvogelmonitor worden gezet. Gekoppeld aan de uitkomstresultaten van legsels levert dat meer inzicht op in de verschillende predatievormen op lokaal- en/of gebiedsniveau. Daarnaast kan de plaatsing van camera's op strategische plekken zoals dammen, oversteken bij slootjes, bosjes of andere landschapselementen een aanvulling zijn om met name de

✓ Tabel 6.1. Overzicht van de met een wildcamera gevolgde nesten

Vogelsoort	Aantal nesten	Uit	Predator bekend	Predator onbekend	Nest verlaten
Grutto	9	1	3	4	1
Kievit	24	14	3	5	2
Kluut	1	1			
Scholekster	19	4	10	5	
Tureluur	10	3	2	3	2

NU IS HET UITZICHT VANAF HET NEST NOG REDELIJK, DAT VERDWEEN ECHTER DOOR DE GROEI VAN DE BIETEN

FRAGMENTEN VAN DE FILMPJES UIT DE WILDCAMERA'S BIJ NESTEN MET VOS, EGEL, EEN EGEL DIE FLINK WORDT GEPIKT DOOR EEN SCHOLEKSTER EN EEN HAAS

lopende grondpredatoren te inventariseren. Ook is registratie van aanvullende gegevens handig, zodat de resultaten iets zeggen over de kans dat een nest gepreedeerd kan worden in relatie tot onbeschermde nesten.

Dat gaat om de volgende zaken: datum en tijdstip plaatsing, nestsoort, instellingen camera, afstand tot nest, hoogte camera, datum en tijdstip weghalen camera, resultaat nest, duur opnames, waargenomen predatoren, registratie van tussentijdse bezoeken, zowel op afstand met verrekijker als op de cameraplocatie zelf. Dit helpt bij het tijdrovende klusje van het analyseren van de gegevens en beelden later in het veldseizoen.

6.6 Dankwoord

Ik dank de agrarisch collectieven Hollands Noorden en Water, Land & Dijken en hun vrijwilligers Willem Overweg, Michel Mannes en Hans en Henriette Westrik voor het beschikbaar stellen van hun gegevens.

Handig om te weten: de afdeling Betrekken bij Groen van Landschap Noord-Holland heeft een aantal wildcamera's die uitgeleend kunnen worden voor onderzoek door vrijwilligersgroepen.

Wim Tijssen is projectmedewerker Boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland.

Hoofdstuk 7

Effecten van vernatting op weidevogelgraslanden

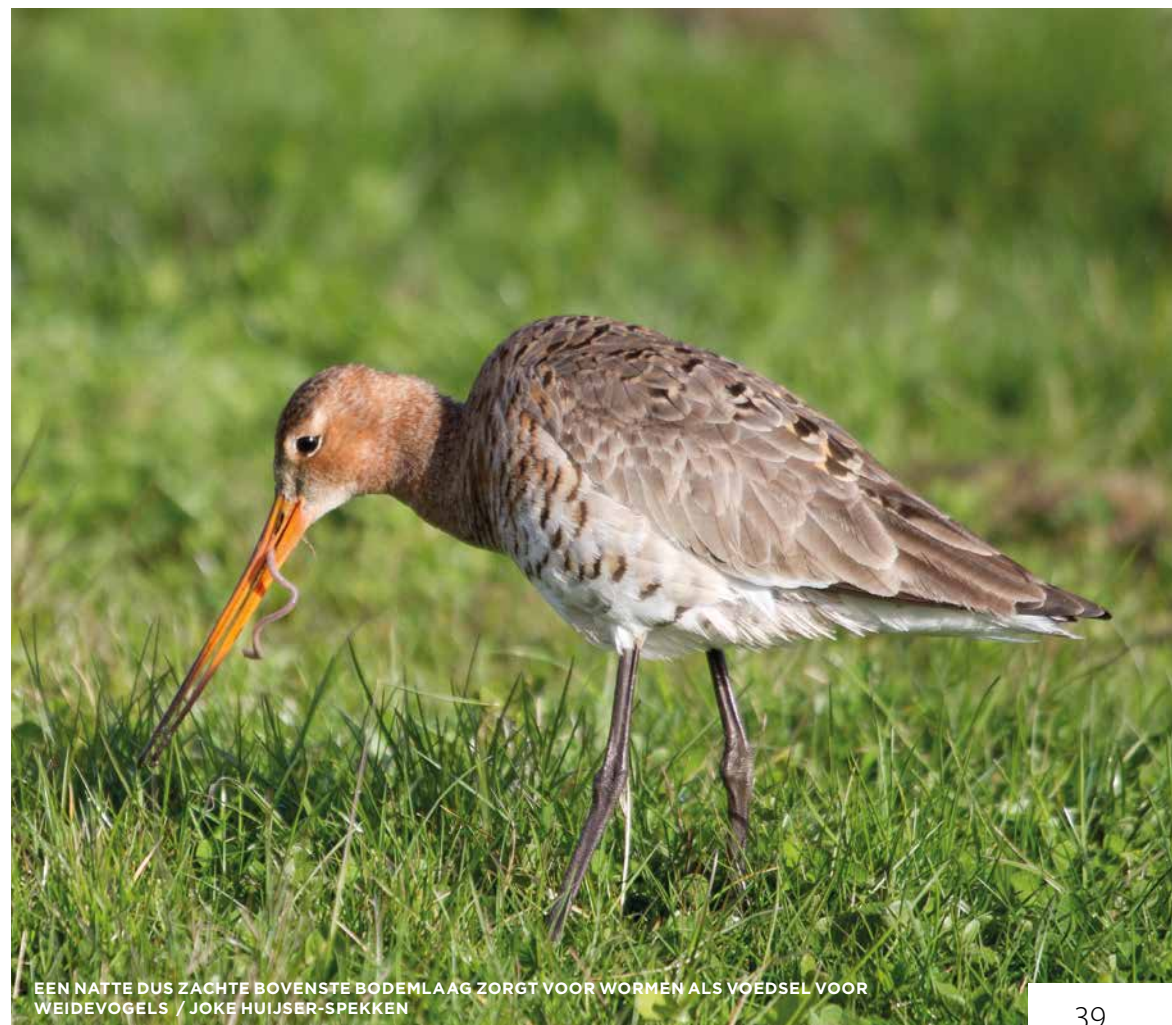
WILCO NON & INEKE WYNIA

7.1 Inleiding

Om landbouwkundig gebruik in veenweidegebieden mogelijk te maken worden deze actief ontwaterd. Deze ontwatering zorgt ervoor dat het veen verdroogt en onder invloed van zuurstof oxideert. Hierdoor daalt de bodem en komt CO₂ vrij. Om het landbouwkundig gebruik te kunnen voortzetten, wordt het waterpeil steeds verder verlaagd, waardoor het veen verder verdroogt en de bodem verder daalt. Er is sprake van een neerwaartse spiraal. In een recent uitgebracht advies bevestigt de Raad van de Leefomgeving en Infrastructuur dat voortgaande ontwatering en bijbehorende bodemdaling en CO₂ uitstoot niet verantwoord is (RLI, september 2020). Het moet dus anders. In het Innovatieprogramma Veen (IPV) worden verschillende economische, chemische en ecologische aspecten van vernatting onderzocht. Dit betreft bijvoorbeeld het zoeken naar een sluitende businesscase voor agrariërs onder nattere omstandigheden, alternatieve teelten en afzetmarkten en verhoging van natuurwaarden bij vernatting. Het IPV wordt uitgevoerd door Landschap Noord-Holland en de Agrarische Natuurvereniging Water Land & Dijken. Onderzoekers van onder andere het Landschap, Wageningen Universiteit Environmental Research en B-Ware doen metingen. In dit artikel worden de resultaten gepresenteerd van twee jaren onderzoek naar de effecten van vernatting op de kwaliteit van het grasland voor weidevogels.

7.2 Natte landbouw en drukdrains

Onder de term 'natte landbouw' verstaan we melkveehouderij met hogere waterstanden in de graslanden. De hogere waterstanden worden bereikt met drukdrains (ook wel pomp gestuurde drainage genoemd). Het is een vorm van precisie-watermanagement,

EEN NATTE DUS ZACHTE BOVENSTE BODEMLAAG ZORGT VOOR WORMEN ALS VOEDSEL VOOR WEIDEVOGELS / JOKE HUIJSER-SPEKKEN

^ Figuur 7.1. Ligging van de onderzoekspercelen in het IPV (bij Assendelft). De percelen waar drukdrains zijn aangebracht zijn afgebeeld in Bruin. De referentiepercelen zijn blauw.

waarbij de boer de waterstanden per perceel kan reguleren. De drains worden onder het slootpeil aangelegd en door middel van een verzameldrain op een waterreservoir aangesloten. Het waterreservoir staat in verbinding met het oppervlaktewater. Onder natte omstandigheden wordt het peil in het reservoir naar beneden gebracht tot op drainniveau om water versneld af te voeren. Onder droge omstandigheden kan het waterpeil in het reservoir opgezet worden tot maaiveldhoogte om infiltratie te bevorderen. Met het instellen van het waterpeil in het reservoir kan zowel de drainage als de infiltratie van water worden versneld.

7.3 Het onderzoek

De vernatting die plaatsvindt bij de natte landbouw zou een positief effect op de weidevogelbiotoop kunnen hebben. We hebben daarom diverse metingen verricht aan een perceel met en een perceel zonder drukdrains. In figuur 7.1 wordt de ligging van de percelen aangegeven. De drukdrains zijn in 2018 aangelegd. De metingen zijn uitgevoerd in 2019 en 2020 door onderzoekers van Landschap Noord-Holland en stagiairs van Aeres Hogeschool. De onder-

DE OUDE WATERPOMP VAN KUNSTSTOF WAARVAN DE WANDEN INDEUKTEN

DE NIEUWE WATERPOMP DIE OP AFSTAND BESTUURBAAR IS

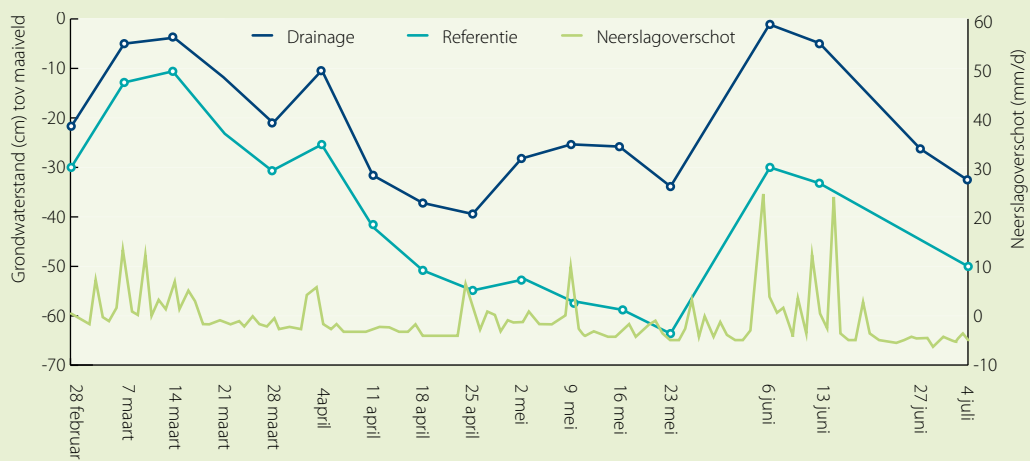
zoekspercelen zijn extensieve graslanden met veel Engels raigras en witbol. In het voorjaar kleuren beide percelen geel van de kruipende boterbloem en rood van de veldzuring. Op de percelen komen geen weidevogels voor, vanwege de ligging bij wegen en bebouwing. Op de naastgelegen percelen komen wel weidevogels voor.

7.4 Resultaten waterbeheer

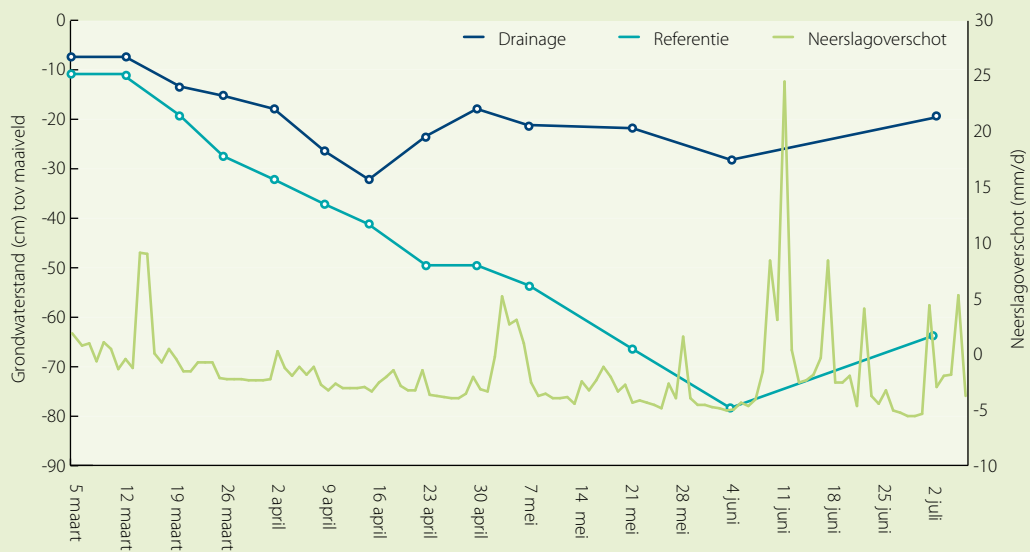
In het perceel met drukdrains en het referentieperceel wordt iedere week het waterpeil gemeten door de peilbuizen uit te lezen. Het afgesproken regiem is om het waterpeil met drukdrains vanaf februari tot en met juni zo hoog mogelijk te houden. Dit is 0-20 cm onder maaiveld. In 2019 is dat niet goed gelukt. Het peil in het drukdrainperceel fluctueerde met de hoeveelheid neerslag en verliep parallel aan het verloop in het referentieperceel (figuur 7.2). De oorzaak van dit verloop is dat het waterreservoir (een grote kunststof ton die is ingegraven) door de druk werd ingedeukt. Hierdoor werkten de sensoren niet naar behoren. Ook was het reservoir gelegen aan de hoofdvaart, die lager ligt dan het perceel. In april 2020 is daarom een nieuwe pomp geplaatst. Deze nieuwe, meer geavanceerde pomp is op afstand bestuurbaar en maakt gebruik van het water uit de zijslot in plaats van water uit de hoofdvaart. Deze zijslot ligt op ongeveer gelijke hoogte als het perceel, wat water in- en uitlaten makkelijker maakt. Verder is de nieuwe pomp in beton uitgevoerd, zodat deze niet meer kan indeuken.

De nieuwe pomp blijkt beter te werken dan de eerste. Het is in 2020 gelukt om het waterpeil tussen de 20 en 30 cm onder maaiveld te houden, terwijl het waterpeil op het referentieperceel

Grondwaterstand (cm) tov maaiveld en neerslagoverschot (mm/d) in 2019

Grondwaterstand (cm) tov maaiveld en neerslagoverschot (mm/d) in 2020

^ Figuur 7.2 en 7.3. Het verloop van het waterpeil op het perceel met drukdrain, het referentieperceel en het neerslagoverschot in respectievelijk 2019 en 2020.

vanaf half april wegzakte tot wel 80 cm onder maaiveld. In figuren 7.2 en 7.3 worden de resultaten van 2019 en 2020 weergegeven.

7.5 Indringingsweerstand

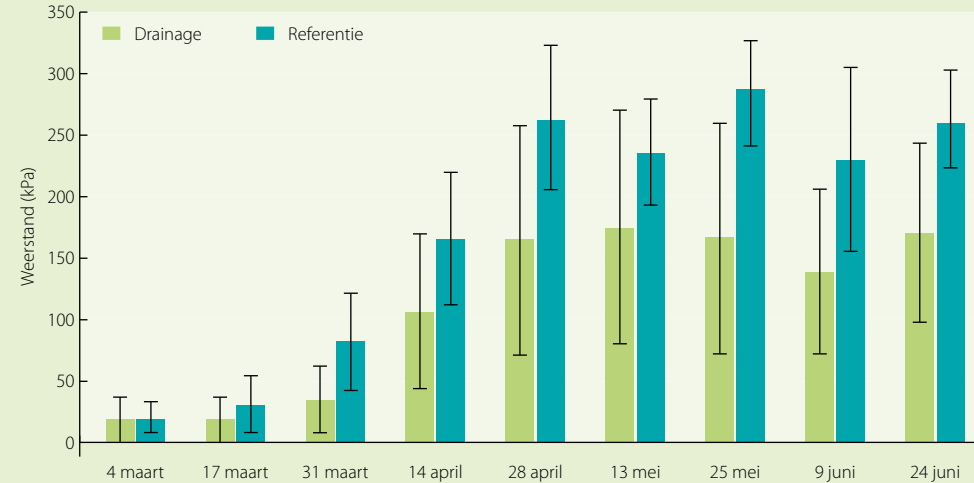
Bij een nat perceel hoort een lage indringingsweerstand. Deze parameter geeft aan hoe hard of zacht de bodem is. Een zachte bodem is gunstig voor volwassen weidevogels, omdat de snavels dan makkelijk de bodem kunnen penetreren om wormen en emelten te vinden. Uit onderzoek blijkt dat een waarde van 250 kPa een goede grenswaarde is waarbij foerageren door weidevogels nog mogelijk is (Klein e.a., 2011). Bij hogere waarden wordt de grond te droog en te hard voor optimaal foerageren. We hebben de indringingsweerstand gemeten door op 30 willekeurige punten per perceel een drukmeting te doen. Deze metingen werden tweewekelijks herhaald om een beeld van de ontwikkeling in de tijd te krijgen. De resultaten van deze metingen in 2020 zijn weergegeven in figuur 7.4. Het verloop van de indringingsweerstand is gekoppeld aan het waterpeil. Vanaf het tweede meetpunt (17 maart) gaan de waarden verschillen voor het referentieperceel en drukdrainperceel. Dit is ook het moment waarop het waterpeil op het referentieperceel begint met uitzakken (figuur 7.3). In de loop van de tijd neemt de indringingsweerstand op het drukdrainperceel ook toe, maar komt nooit boven de kritische grenswaarde van 250 kPa uit. De toename kan verklaard worden door oppervlakkige uitdroging van de toplaag als gevolg van droogte. Op het referentieperceel komen de gemiddelde waarden vanaf eind april rond de kritische grenswaarde uit. In 2019 waren de verschillen vergelijkbaar, maar lagen

de getallen in het algemeen een stuk lager. Toen kwamen de gemiddelde meetwaarden niet boven de kritische waarde uit. Dit kan goed verklaard worden door de weersomstandigheden. In 2019 viel tijdens de onderzoeksperiode ongeveer 100 mm meer regen dan in 2020. De neerslagsom was 300 mm en 208,5 mm in respectievelijk 2019 en 2020.

7.6 Wormen

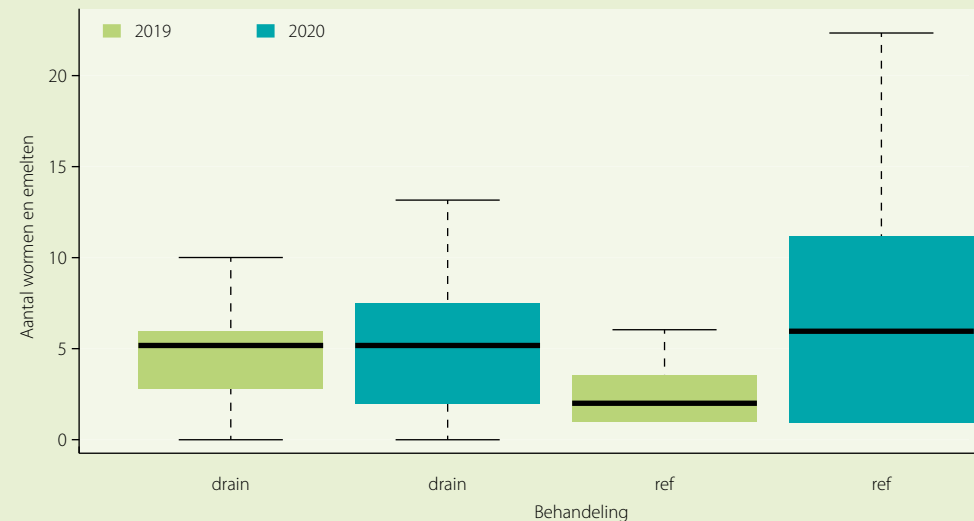
Vernatting zou bij kunnen dragen aan het verbeteren van de weidevogelbiotoop, doordat meer wormen in de bovenste bodemlaag gaan zitten. De aanwezigheid van wormen en emelten in de bovenste 10 cm bodem draagt in belangrijke mate bij aan de voedselbeschikbaarheid voor adulte weidevogels. Een hogere voedselbeschikbaarheid leidt tot minder foerageertijd voor volwassen weidevogels, zodat ze beter voor hun jongen kunnen zorgen. In dit onderzoek hebben we de aantallen wormen (rode en grijze) en emelten gemeten door op 14 meetpunten met een spade bodemmonsters te nemen. Dit hebben we vier keer in het seizoen herhaald. De resultaten van deze metingen zijn niet eenduidig (figuur 7.5). In 2019 was er inderdaad een verschil tussen het referentieperceel en het perceel met drukdrains. Er werden toen minder wormen en emelten gevonden op het referentieperceel. In 2020 was dit verschil echter niet aanwezig. De aantallen gevonden wormen en emelten op het referentieperceel en drukdrainperceel waren vergelijkbaar met elkaar. Verder is een verloop over het seizoen. In de laatste ronde (begin juni) worden minder wormen gevonden dan tijdens de eerdere meetmomenten. Alle verschillen zijn geanalyseerd met een statistische toets (ANOVA).

Indringingsweerstand (kPa) 2020

✓ Figuur 7.5. Boxplots van de aantallen wormen en emelten in 2019 en 2020 voor het drukdrainperceel (drain) en het referentieperceel (ref)

Boxplot jaar en behandeling

^ Figuur 7.4. De gemiddelde indringingsweerstand in het perceel met drukdrains en het referentieperceel in 2020. De foutmarges (standaarddeviatie) zijn aangegeven met grijze lijnen.

7.7 Vliegende en lopende insecten

De hoeveelheid beschikbare insecten (groter dan 4 mm) vormt een essentieel onderdeel van de habitatkwaliteit voor weidevogelkuikens. De vernatting met drukdrains zou indirect een effect kunnen hebben op de beschikbaarheid van vliegende insecten tussen het gras en lopende insecten op de bodem. Dergelijke indirecte effecten worden gestuurd door bijvoorbeeld meer structuurvariatie (in ruimte als in tijd) of hogere luchtvochtigheid tussen het gewas. We hebben daarom metingen gedaan met pot- en plakvallen. De plakvallen zijn 3 keer uitgezet (begin mei, half mei en begin juni). Per ronde zijn 9 plakvallen op het drukdrain- en 9 op het referentieperceel gezet. In totaal dus 54 plakvallen. Bij de plakvallen zijn ook potvallen gezet. Deze zijn twee keer geleegd in de onderzoeksperiode. De resultaten zijn voor 2019 en 2020 vergelijkbaar. Op zowel het drukdrainperceel als op het referentieperceel zijn veel kleine (<4 mm) insecten op de plakvallen aanwezig. Grotere insecten zijn met lage aantallen aanwezig. In de potvallen zijn voornamelijk loopkevers en spinnen gevonden. Gemiddeld zitten de meeste insecten in de potvallen in grootteklasse <4 mm en 4-7,99 mm.

7.8 Conclusies

Binnen het Innovatieprogramma Veen hebben we in 2019 en 2020 onderzoek gedaan naar natte landbouw en mogelijke positieve effecten daarvan voor de weidevogelbiotoop. Daar hebben we een aantal dingen van geleerd:

- Het is goed mogelijk om met drukdrains het waterpeil op perceelniveau te reguleren. Hier is wel een goede installatie van het waterreservoir en pomp voor nodig. We hebben kennis en ervaring opgedaan hoe dit te realiseren is.
- De gemiddelde indringingsweerstand blijft bij drukdrains ruim onder de kritische waarde voor weidevogels. In relatief natte jaren (2019) bleef de weerstand op het referentieperceel ook onder de kritische waarde, maar in drogere jaren (2020) lijkt de hardheid van de bodem wel een limiterende factor te worden voor weidevogels. Klein e. a. (2011) noemt o.a. de indringingsweerstand een

goede overall graadmeter voor habitatkwaliteit. Drukdrains kunnen dus, zeker in droge perioden, een substantiële bijdrage leveren aan de verbetering van de weidevogelbiotoop.

- De metingen van voedselbeschikbaarheid voor volwassen weidevogels (wormen en emelten) en kuikens (vliegende en lopende insecten) laten geen verschillen zien of zijn niet eenduidig.

In grote lijnen bestaat er waarschijnlijk wel degelijk een effect van vernatting op het aantal wormen in de bovenste bodemlaag en het aantal insecten.

Vanwege de beperkte schaalgrootte van het IPV is dat echter niet zichtbaar in onze gegevens. Hier zouden een aantal factoren een rol in kunnen spelen:

- Het is moeilijk om de totale hoeveelheid wormen en insecten op een perceel vast te stellen. Resultaten van de metingen zijn bijvoorbeeld ook afhankelijk van het weer, de waarnemer en clustering van individuen (niet alle wormen en insecten zijn evenredig verdeeld over het perceel). Diverse factoren beïnvloeden de tellingen.
- Populaties van dieren, zoals wormen en insecten, vertonen ook natuurlijke populatieschommelingen als gevolg van natuurlijke sterfte, geboorte, immigratie en emigratie. Deze populatiedynamiek is afhankelijk van veel factoren en interacties. Een mogelijk effect van drukdrains kan door deze factoren gemaskeerd worden.

Het referentieperceel is net als het drukdrainperceel al jaren in extensief graslandbeheer. Wanneer een vergelijking wordt gemaakt van vernatting in combinatie met ontwikkelen van kruidenrijk grasland versus gangbaar intensief grasland, zouden de resultaten ook anders uit kunnen pakken. Dit is echter wel een realistischer scenario, want vernatting zal de facto altijd samengaan met extensivering.

Ondanks wetenschappelijke onzekerheden (die van alle tijde zijn) is het wel waarschijnlijk dat toepassing van vernatting op grote schaal een belangrijke bijdrage kan leveren aan de verbetering van de weidevogelbiotoop. De grootste

winst is te behalen op de meest droge veenweidepercelen, omdat daar de omstandigheden voor volwassen weidevogels substantieel verbeterd kunnen worden. Ook biedt vernatting juist op deze plekken goede kansen om meer kruidenrijk grasland te ontwikkelen (op regionale schaal).

Literatuur

Kleijn, D., Lammertsma, D. & Müskens, G. 2011. *Het belang van waterpeil en bemesting voor de voedselbeschikbaarheid van weidevogels*. pp. 41-60. In: Teunissen, W.A. & Wymenga, E. (Eds.) 2011. *Factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van weidevogelpopulaties. Belangrijke factoren tijdens de trek, de invloed van waterpeil op voedselbeschikbaarheid en graslandstructuur op kuikenoverleving*. SOVON-onderzoeksrapport 2011/10. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen; A&W-rapport 1532; Bureau Altenburg & Wymenga, Veenwouden; Alterra rapport 2187, Alterra, Wageningen. Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur. 2020. *Stop bodemdaling in veenweidegebieden: het Groene Hart als voorbeeld*. Digitale uitgave.

Wilco Non en Ineke Wynia zijn projectmedewerkers bij Natuurlijke Zaken, de zakelijke dienstverlener van Landschap Noord-Holland.

Hoofdstuk 8

Weidevogels in de Hekslootpolder bij Haarlem

MARTIJN STRUIJF

8.1 Inleiding

Waar in de jaren negentig ruim veertig paar grutto's en honderden Kieviten de dienst uit maakten in de Hekslootpolder, zijn sindsdien die aantallen sterk achteruitgegaan. De Hekslootpolder, met als onderdeel de Oude Spaarndammerpolder, is de laatst overgebleven plek binnen de gemeentegrens van Haarlem waar nog weidevogels voorkomen. Net zoals vele andere weidevogelgebieden in Nederland is het voor wandelaars niet meer zo vanzelfsprekend om het typische luid en heldere 'gruttooo, gruttooo, gruttooo', te horen. Voor verschillende vrijwilligersgroepen en vogelliefhebbers was dit de aanleiding om samen met de gemeente Haarlem, Spaarnelanden en Natuurlijke Zaken, onderdeel van Stichting Landschap Noord-Holland, een oplossing te bedenken om de laatste weidevogels in de Hekslootpolder te beschermen.

8.2 Afname weidevogels

De grootste oorzaak van de afname van het aantal weidevogels in de Hekslootpolder wordt veroorzaakt door predatie. De laatste jaren is hier de vossenpopulatie behoorlijk toegenomen en krijgen weidevogeljongen nauwelijks nog de kans om uit te vliegen. Sinds 2018 is er om die reden gestart met het plaatsen van vossenrasters, een hekwerk dat voorzien is van stroom. In eerste instantie werden er in de polder in totaal rond 10 hectare drie vossenrasters geplaatst. Hiervoor waren locaties geselecteerd waar de laatste jaren het broedsucces het grootst was. Toch bleek dat enkel het plaatsen van een vossenraster niet voldoende was om de intelligente roofdieren te weren. Op bepaalde delen werden bij het raster graafsporen gevonden en waren de onderste draden, waar geen stroom op

stond, doorgebeten. Hierdoor kon de vos eenvoudig onder het raster doorkuipen en was het broedsucces van de weidevogels laag.

8.3 Plaatsen van vossenraster

In 2020 is besloten om het vossenraster zoveel mogelijk diep in de slootkanten te plaatsen zodat vossen niet onder het raster door kunnen graven. Op plekken waar geen water aanwezig is, zijn extra draden gespannen en is een strook tuingaas aangebracht zodat vossen geen gang onder het hekwerk door kunnen graven. Daarnaast is het oppervlak uitgebreid naar twee vossenrasters rond in totaal 51 hectare grasland (zie figuur 8.1). Het belangrijkste voordeel is dat er nu een groter gedeelte van het leefgebied van de weidevogels beschermd is en er in de kern van het gebied minder verstoring plaatsvindt tijdens controles en onderhoudswerkzaamheden aan het raster. Ook is het raster aangesloten op netstroom, in plaats van zonnestroom en is er intensief samengewerkt met de plaatselijke Wildbeheereenheid (WBE), die de aanwezigheid van vossen monitort en reguleert. Mede door deze samenwerking ontstond er een goed beeld hoeveel en waar vossen aanwezig zijn.

8.4 Broedseizoen 2020

Mede door deze maatregelen werd 2020 het beste weidevogel-seizoen in de Hekslootpolder sinds jaren. Hoewel de landelijke resultaten van 2020 relatief slecht waren voor de weidevogels, heeft in de Hekslootpolder met name de Kievit zeer succesvol gebroed met meerdere vliegvlugge jongen. Het aantal broedparen van zeven Kieviten in 2019 was vrijwel gelijk aan het aantal van acht broedparen in 2020, maar het broedsucces was in 2020

OP EEN EILANDJE BINNEN HET VOSSENRASTER BROEDDEN 16 PAAR KLUUT MET SUCCES

EEN WILDCAMERA HEEFT NACHTELIJK BEZOEK VAN EEN VOS BIJ HET SCHRIKDRAAD VASTGELEGD

SUNTEK CAM008 9°C 48°F 04/15/2019 21:25:36

DIT APPARAATJE MEET HOEVEEL SPANNING ER OP DE STROOMDRAAD STAAT

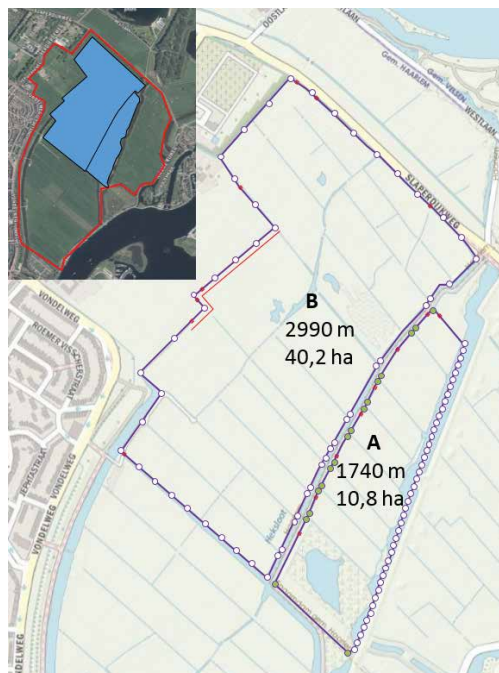
▼ Tabel 8.1. Overzicht broedterritoria weidevogels in de Hekslootpolder
 (Bron Marcel Slaterus)

Vogelsoort	1990	2015	2016	2018	2019	2020
Kievit	97	20	16	4	7	8
Grutto	40	8	4	3	3	3
Tureluur	24	7	4	3	1	1
Scholekster	19	7	5	0	1	3
Graspieper	4	1	2	7	3	3
Veldleeuwerik	3	0	0	0	0	0*
Kluut	0	6	5	6	11	16
Visdief	0	2	3	3	3	6
Kokmeeuw	0	0	0	1	1	12
Kleine plevier	0	1	1	0	2	1
Krakeend	6	17	19	22	22	17
Slobeend	10	4	4	0	0	2
Kuifeend	2	7	5	1	1	2
Wilde eend	33	42	38	15	24	41

vele malen hoger. In 2020 hebben de maatregelen ertoe geleid dat de kuikens van zes paar kieviten groot en sterk genoeg waren om zelf te kunnen vliegen. Ook heeft er een grutto succesvol gebroed en vonden diverse broedparen van tureluur, krakeend, slobeend en graspieper een veilige broedplek. Aan het einde van het broedseizoen is sinds jaren weer een zingende veldleeuwerik gehoord. Verder hebben op eilandjes in de Klutenplas 16 paar kluten, 10 paar visdieven en 12 paar kokmeeuw succesvol gebroed. De belangrijkste conclusie is dan ook dat het nieuwe vossenraster afdoende heeft gewerkt en dat het grootste deel van de weidevogels met succes heeft gebroed.

8.5 Samen de schouders eronder

De afgelopen jaren is er hard gewerkt om de weidevogels te beschermen, het leefgebied te verbeteren en te vergroten en de samenwerking tussen veehouders, vrijwilligers en omwonenden te versterken. Andries Kamstra heeft hier een belangrijke rol in gespeeld en heeft de resultaten van de maatregelen gemonitord en vastgelegd in een jaarlijkse rapportage. Het plaatsen, onderhouden en controleren van het raster is een zeer bewerkelijke opgave en kan alleen worden uitgevoerd met de benodigde financiële ondersteuning. Dankzij de financiële bijdragen van de gemeente Haarlem en Vereniging Behoud De Hekslootpolder kon het afgerasterde gebied worden vergroot van 10 naar 51 hectare. Hierdoor is een groter leefgebied beschermd en vindt er in de kern minder verstoring plaats. "Wij zetten ons al 35 jaar in om dit unieke natuurgebied te beschermen omdat hier de laatste weidevogels zitten", aldus Martin van de Pavert, voorzitter van de Vereniging Behoud De Hekslootpolder. "Om dit te behouden

Figuur 8.1. De plaats van het vossenraster in de Hekslootpolder met omtrek en oppervlakte van omrasterde gebied.

moeten we geld investeren". Ook voor het aankomende jaar liggen er weer nieuwe plannen klaar om het leefgebied van de weidevogels optimaal te beschermen. Het uiteindelijke doel is dat ook de toekomstige generaties het typische 'gruttooo, gruttooo, gruttooo' kan blijven horen in het laatst overgebleven weidevogelleefgebied van Haarlem. Via de website www.hekslootpolder.nl kunt u meer informatie over dit gebied vinden.

Martijn Struijf is projectmedewerker bij Natuurlijke Zaken, de zakelijke dienstverlener van Landschap Noord-Holland

ALS HET KON, WERD HET VOSSENRASTER IN DE SLOOT GEPLAATST

ROND 51 HA STAAT SCHRIKDRAAD TEGEN VOSSEN, GAAS PLAT OP DE GROND VOORKOMT HET GRAVEN ONDER HET SCHRIKDRAAD

Hoofdstuk 9

Weidevogels in de Munt en de Kinsel

ARNOUT-JAN ROSSENAAR

DE KINSEL IS EEN VAN DE LAATSTE PLAATSEN WAAR DE KEMPHAAN NOG BROEDT IN NOORD-HOLLAND

EEN IN NOORD-HOLLAND ZELDZAAM NESTJE
VAN DE WATERSNIP

MAAR LIEFST 8 PAAR WATERSNIPPEN BROEDDEN
IN DIT NATTE DEEL VAN WATERLAND

9.1 Inleiding

De Munt en de Kinsel zijn twee hele natte veenweidereservaten rond het Kinselmeer in Waterland. Dit is een wereld van heel natte veengrond, een open landschap doorsneden door sloten. Het grondwater staat maar enkele tientallen centimeters beneden maaiveld en de bodem bestaat uit zogenaamde rauwveen, een heel slappe bodem die erg geschikt is voor weidevogels. Deze graslanden worden extensief beweid met koeien of er wordt hooilandbeheer toegepast. Deze gebieden worden beheerd door Staatsbosbeheer.

9.2 Inventarisatie in 2020

In 2020 is een broedvogelinventarisatie van deze terreinen uitgevoerd door boswachter beheer Edwin Kapitein en boswachter ecologie Ab van Dorp (Van Dorp, in prep.). Bijzonder in deze terreinen is een hoge dichtheid aan grutto en Kievit. Daarnaast zijn ook veel andere soorten weidevogels present, want scholekster en tureluur broeden hier ook. Heel bijzonder is dat in 2020 één broedgeval van de kempfaan in de Kinsel werd waargenomen, want deze soort is nagenoeg uit Nederland verdwenen. Ook bleken er enkele paren watersnip te broeden en de zomertaling is hier ook aanwezig.

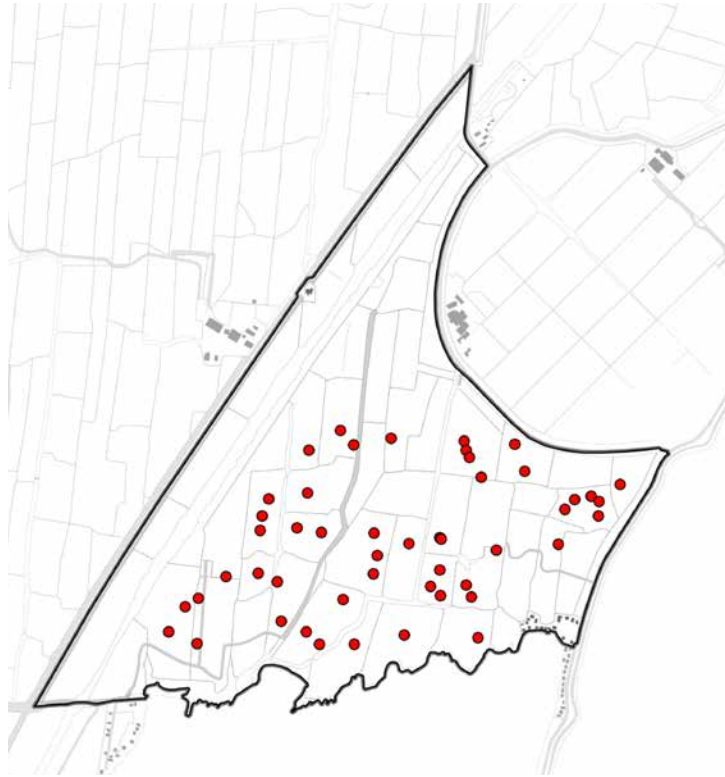
✓ Tabel 9.1. Weidevogels in de Munt en de Kinsel 2020 vergeleken met cijfers uit Broedvogels van Noord-Holland (1990) Watersniprijk weidevogelgezelschap.

	Watersniprijk weidevogel-gezelschap Dichtheid/100 ha	De Munt Eigendom SBB		Kinsel Eigendom SBB en Amsterdam		De Munt en de Kinsel samen	
	1990	Aantal territoria	Dichtheid /100 ha	Aantal territoria	Dichtheid /100 ha	Territoria samen	Dichtheid /100 ha
Grutto	26,6	49	76,6	22	73,3	71	64,5
Kievit	35	49	76,6	35	116,6	84	76,4
Tureluur	6,4	25	39,1	9	30,0	34	30,9
Scholekster	16,1	14	21,9	5	16,7	19	17,3
Kemphaan	0,7	0	0,0	1	3,3	1	0,9
Watersnip	1,4	6	9,4	2	6,7	8	7,3
Kuifeend	3,1	15	23,4	10	33,3	25	22,7
Krakeend	0,7	44	68,8	25	83,3	69	62,7
Slobeend	7,9	27	42,2	7	23,3	34	30,9
Zomertaling	0,4	1	1,6	2	6,7	3	2,7
Veldleeuwerik		2	3,1	1	3,3	3	2,7
Graspieper		30	46,9	11	36,6	41	37,3
Gele kwikstaart		4	6,3	5	16,7	9	8,2
Totaal		232	362,5	119	396,3	351	319,1

9.3 Vergelijken aantallen met de jaren tachtig

Met veel weidevogels in Nederland gaat het niet goed en op veel plekken lopen de aantallen elk jaar achteruit. Hoe gaat het nu met de weidevogels in de Munt en de Kinsel? Om de aantallen te kunnen vergelijken heb ik de Broedvogels van Noord-Holland (Ruitenbeek et al., 1990) erbij genomen. In dit boek worden zes weidevogel-

gemeenschappen onderscheiden, waarbij van elke weidevogel-gemeenschap de presentie en de dichtheid per 100 hectare van de weidevogels wordt aangegeven. Zo verkrijgt je een benchmark uit de jaren 80. Het weidevogeltype in de Munt en de Kinsel is het watersniprijk weidevogelgezelschap. De aantallen en dichtheden van de weidevogels en de benchmark worden weergegeven in tabel 9.1.

^ Figuur 9.1. Verspreiding van 49 territoria grutto in De Munt

Opvallend is dat wanneer je de huidige dichtheden in deze twee gebieden vergelijkt met de dichtheden van het corresponderende weidevogelgezelschap, blijkt dat de aantallen in 2020 nog fors boven die van uit de jaren tachtig liggen. Met andere woorden: met de weidevogels in de Munt en de Kinsel gaat het nog steeds goed. De dichtheden liggen zelfs een aantal keren hoger dan de benchmark en ook voor een zeldzame soort als de watersnip worden behoorlijk hogere dichtheden behaald. Het is opvallend dat een soort als de grutto die op veel plekken jaarlijks achteruit

^ Figuur 9.2. Verspreiding van 35 territoria kievit in de Kinsel

gaat, hier nog goed stand houdt (zie figuur 9.1). Figuur 9.2 laat zien dat de kievit in de Kinsel vooral geconcentreerd is in het zuidelijke deel. Dit deel is vrij kaal en behoorlijk nat. Bijzonder in dit gebied is ook de hoge dichtheid aan eenden. Het is bekend dat de kraakeend sterk is toegenomen, maar de dichtheid is nu wel heel hoog. De dichtheid van de kraakeend is in beide gebieden hoger dan die van de wilde eend. Ook de kuifeend heeft een heel hoge dichtheid en ook de slobeend zit ver boven de benchmark van de jaren 80.

9.4 Vossenraster

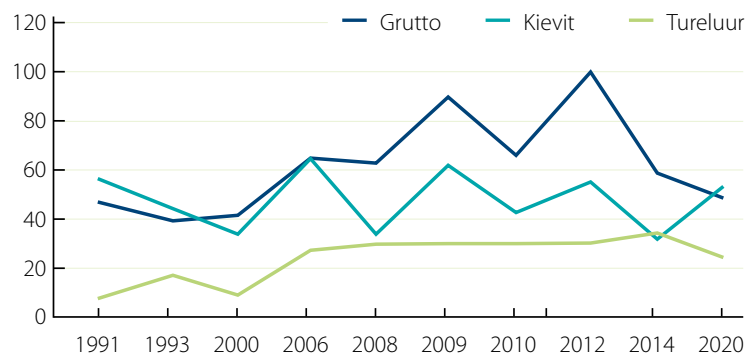
Blijkbaar lukt het door de inrichting goed om het goede beheer voor weidevogels uit te voeren. Het gebied heeft iets bijzonders. Rond de Kinsel, dat voor de helft van Staatsbosbeheer is en voor de helft van de gemeente Amsterdam, staat sinds een aantal jaren een vossenraster. In 2016 was er een heel hoge predatiedruk, hetgeen de aanleiding vormde voor het plaatsen van dit raster. Daardoor is de predatiedruk nu aanmerkelijk lager. In Waterland wordt ter vermindering van de predatie op de vos gejaagd. Verder lijkt het dat het beheer, dat voor een groot deel uitgevoerd wordt door pachters, hier in het algemeen goed wordt uitgevoerd.

9.5 Broedvogels in de Munt

In 2014 is er in de Munt ook een broedvogelkartering uitgevoerd (Feiten & Van Dorp, 2014) en dat maakt het mogelijk de aantallen te vergelijken. Zie tabel 9.2. Bij de vergelijking valt op dat de grutto toen in hogere aantallen, maar de kievit in lager aantal voorkwam. Ook is het opvallend dat de watersnip toen in vergelijkbare aantal voorkwam, in 2012 zaten er zelfs 12 paar watersnip. Verder zijn de aantallen van 2014 grotendeels vergelijkbaar met 2020. Om te kijken hoe het nu op de langere termijn met dit gebied gaat, zijn voor een drietal steltlopers de aantallen vanaf 1991 op een rij gezet (figuur 9.3). Bij de vergelijking van de aantallen valt op dat de tureluur in de jaren negentig met opvallend lagere aantallen voorkwam. De kievit schommelt in de loop van de jaren maar blijft ongeveer gelijk. De grutto had in 2012 een top van bijna 100 paar, maar is daarna afgenomen. Toch zijn de aantallen nu vergelijkbaar met de jaren negentig.

✓ Tabel 9.2. Vergelijking van het aantal territoria weidevogels in de Munt in 2014, 2020 (aantallen en dichtheid/100ha) en de benchmark (Broedvogels van Noord-Holland 1990 Watersniprijk weidevogelgezelschap, dichtheid/100 ha).

	Watersniprijk weidevogel-gezelschap Dichtheid/100 ha	Aantal territoria 2014	Dichtheid 2014	Territoria 2020
Grutto	26,6	58	90,6	49
Kievit	35	31	48,4	49
Tureluur	6,4	33	51,6	25
Scholekster	16,1	8	12,5	14
Kemphaan	0,7	0	0,0	
Watersnip	1,4	7	10,9	6
Kuifeend	3,1	8	12,5	15
Krakeend	0,7	18	28,1	44
Slobeend	7,9	6	9,4	27
Zomertaling	0,4	1	1,6	1
Veldleeuwerik		2	3,1	2
Graspieper		21	32,8	30
Gele kwikstaart		2	3,1	4
Totaal		195	304,7	232

^ Figuur 9.3. Ontwikkeling van enkele soorten weidevogels in de Munt, van 1991 tot 2020.

9.6 Populatie is stabiel

Als we naar de weidevogels in de Munt en de Kinsel kijken dan blijken deze reservaten de achteruitgang die op veel andere plekken plaatsvindt, niet mee te maken. Wel geldt voor dit reservaat dat de hoogste grutto-aantallen in het verleden liggen, maar als je de aantallen vergelijkt met de benchmark uit de jaren tachtig dan gaat het nog heel goed met deze reservaten. Waarschijnlijk is het volhouden van een gunstig weidevogelbeheer een van de belangrijke oorzaken van de behaalde resultaten. De terreincondities, te weten hoge grondwaterstanden in het broedseizoen een bemesting met ruige mest, lijken ook in orde. De afspraken die de pachters met Staatsbosbeheer maken, worden in deze gebieden doorgaans goed nageleefd. Om een weidevogelgebied goed te kunnen beheren is een nauwe samenwerking tussen de pachter en de beheerder van belang.

DE KINSEL IS EEN VAN DE LAATSTE PLAATSEN IN NOORD-HOLLAND WAAR DE KEMPHAAN NOG INCIDENTEEL BROEDT

HET AANTAL TURELUURS IS SINDS DE JAREN NEGENTIG TOEGENOMEN IN DE MUNT EN KINSEL

Dat lukt goed in Waterland, ook omdat Staatsbosbeheer rekening houdt met de agrarische bedrijfsvoering. Het blijft te hopen dat deze gebieden nog lang deze hoge aantallen weidevogels zullen herbergen en dat het beheer op de huidige wijze kan worden voortgezet.

Door de hoge dichtheden aan weidevogels is dit een van de beste gebieden in Nederland om naar weidevogels te kijken. Vanaf de Bloemendalergouw en de Markermeerdijk zijn de vogels goed waar te nemen.

Met dank aan Edwin Kapitein (boswachter beheer) en Ab van Dorp (boswachter ecologie).

Arnout-Jan Rossenaar is ecooloog bij Staatsbosbeheer

Literatuur

Dorp, Van A. (in prep.). Broedvogelinventarisatie de Munt en de Kinsel 2020. Rapport Staatsbosbeheer.

Feiten, M. & Van Dorp, A. 2014. Broedvogelinventarisatie 'De Munt' Waterland 2014. Rapport Staatsbosbeheer.

Hoofdstuk 10

Broedvogels in de Zandpolder 2020

ROELF HOVINGA

10.1 Inleiding

In de Zandpolder ten noorden van Callantsoog heeft Landschap Noord-Holland de afgelopen jaren een gestaag groeiend aantal hectares grond ingericht als natuur. De focus ligt hier op brakke vegetaties en kustbroedvogels. Jaarlijks broeden hier ook regionaal belangrijke aantallen weidevogels. In 2020 werden alle broedvogels door ondergetekende geteld. Een mooie aanleiding om de resultaten te vergelijken met eerdere broedvogeltellingen van weidevogels.

10.2 Brakke parels tussen het bollenland

De afgelopen decennia is er landschappelijk veel veranderd in de polders rond Callantsoog. In 1980 was er nog veel grasland voor de melkveehouderij. Inmiddels is dat grotendeels omgevormd naar bollenland. Ook is de oppervlakte verblijfsrecreatie sterk gegroeid

ten koste van het voorheen open landschap. Deze voor veel boerenlandvogels op zich negatieve ontwikkelingen werden deels gecompenseerd door de aanleg van nieuwe natuurterreinen. Nabij de Nollen van Abbestede (een restant oorspronkelijk duingebied en in 1997 ingerichte graslanden en waterpartijen, totaal 21 hectare) zijn de afgelopen jaren percelen bollengrond ingericht als 'nieuwe natuur', die in volgorde van inrichting zijn genummerd. Dit betreft Zandpolder 1 (ingericht in 2012), Zandpolder 2 (2013) en Zandpolder 3 (2016). In totaal beheert Landschap Noord-Holland hier nu ruim 38 hectare natuur.

De inrichting is erop gericht om zo optimaal mogelijk te profiteren van de plaatselijk brakke omstandigheden. Door de voedselrijke bovengrond af te graven en de waterhuishouding te optimaliseren werden gunstige omstandigheden gecreëerd voor bijzondere vegetaties die van oorsprong langs de Nederlandse kuststreek voorkwamen.

^ Figuur 10.1. Ligging van Zandpolder 1 t/m 3 en Nollenland van Abbestede.

En met succes: binnen enkele jaren ontstonden hier zeer soortenrijke vegetaties met een groot aantal Rode Lijst-soorten, zoals hondskruid, welriekende nachtorchis, vlozegge en bevertjes. Bij de inrichting is ook specifiek rekening gehouden met kustbroedvogels. Er zijn waterpartijen en broedeilanden aangelegd die werden omheind met een voswerend raster (Zandpolder 3 en vanaf 2020 ook Zandpolder 2).

10.3 Stroom maakt het verschil

De grote gemengde kolonie kokmeeuwen (max. 305) en visdieven (max. 389) die zich al snel na de inrichting vestigde in Zandpolder 3 is opvallend. Cruciaal voor dit succes is het voswerende elektrische raster. Zonder een dergelijke maatregel blijft broedsucces bij op de grond broedende kolonievogels langs de duinen tegenwoordig vrijwel altijd uit. Dat in de omringende polder intensief op vossen wordt gejaagd, zal eveneens hebben bijgedragen aan het succes van het raster. In de meeste jaren was het broedsucces hier hoog. In juni-augustus werden jaarlijks honderden nét vliegvlugge kokmeeuwen en visdieven in en naast het terrein waargenomen.

Qua broedsucces was 2020 een uitzondering. Dit jaar kreeg een broedpaar haviken uit het nabijgelegen Kooibosch lucht van de vogeldrukte en kwam met grote regelmaat een kokmeeuw of visdief ophalen. Het aantal paren kokmeeuwen en visdieven nam in mei-juni dan ook zienderogen af. Waarschijnlijk niet alleen door directe predatie, een deel van de broedvogels zal ook zijn verkast doordat de broedlocatie niet meer als veilig werd ervaren door de regelmatige bezoeken van met name het mannetje havik.

✓ Tabel 10.1. Aantal broedparen in de Zandpolders en Nollenland van Abbestede

	2005	2009	2020
Bergeend	12	4	11
Krakeend	0	1	18
Slobeend	3	3	2
Zomertaling	1	0	0
Kuifeend	0	0	19
Patrijs	2	0	0
Kluut	3	1	23
Scholekster	6	2	7
Kievit	16	12	20
Bontbekplevier	0	0	2
Kleine Plevier	?	?	2
Tureluur	10	4	16
Grutto	5	5	1
Kokmeeuw			305
Visdief			272
Veldleeuwerik	4	2	0
Graspieper	12	4	19
Gele Kwikstaart	1	0	6

10.4 Weidevogels: blij met de nieuwe natuur?

De percelen in de Zandpolder hebben geen weidevogel­doel­stelling. De aanleg van ondiepe waterpartijen en botanisch rijke, vochtige graslanden in een open landschap bieden voor veel soorten weidevogels wel degelijk kansen. Een vergelijking met eerdere tellingen uit 2005 en 2009 maakt het mogelijk te beoordelen in hoeverre weidevogels de nieuw ontwikkelde natuurterreinen waarderen. Zie tabel 10.1.

10.5 Steltlopers

Naast meeuwen en sterns hebben ook kluten de vosvrije broed­eilanden snel weten te vinden. In de Nollen van Abbestede broedden hooguit enkele paren kluut. Na inrichting van de nieuwe percelen zijn dat er inmiddels jaarlijks 12 tot 39. Het broedsucces schommelt van jaar op jaar sterk, maar was in 2020 aan de lage kant (naar schatting ca. 10 vliegvlugge jongen).
 Jaarlijks komt een klein aantal paren scholekster tot broeden. In 2020 zaten 4 van de 7 paren binnen het vossen­raster in Zandpolder 3. Meerdere paren hebben minimaal één jong vliegvlug weten te krijgen. Eén van de aanwezige paren was pas laat in het broed­seizoen (waarschijnlijk dankzij een vervolgleg­sel) succesvol en liep nog op 2 september met maar liefst 3 vliegvlugge jongen rond! Kieviten houden in de Zandpolder goed stand, het in 2020 getelde aantal van 20 paren is het hoogste tot nog toe. De paren zaten vrij gelijkmatig verspreid over de verschillende percelen. Op 19 juni werden minimaal 12 jongen geteld, in leeftijd variërend van vliegvlug tot klein donskuiken. De grote lengte aan oever­randen en slik in de Zandpolder heeft er mogelijk aan bijgedragen dat kievitkuikens hier minder last hadden van de droogte.

WAAR EERST BOLLEN GROEIDEN, ONTWIKKELT ZICH NU EEN PRACHTIGE BLOEMRIJKE VEGETA

De Kievitpullen werden hier veelvuldig foeragerend aangetroffen. Voorts komen jaarlijks meerdere paren van zowel kleine plevier als bontbekplevier tot broeden. Van de kleine plevier is in 2020 in ieder geval 1 vliegvlug jong waargenomen.

Ook de tureluur is toegenomen in de Zandpolder. In 2020 werden maar liefst 16 territoria vastgesteld. Hiervan zat de helft op een kluitje bij elkaar in Zandpolder 1. Door subtiele hoogteverschillen kent dit terrein veel plas-dras staande vegetatie en nat slik, wat tureluurs duidelijk op prijs stelden. Het broedsucces leek dit jaar echter onvoldoende.

De grutto is de enige steltloper die duidelijk is afgenomen sinds 2005. In 2020 resteerde nog slechts één paartje, wat afgaande op fel alarm van de ouders tot in ieder geval 19 juni daarentegen wel succesvol is geweest. Deze soort is waarschijnlijk meer gebaat bij een grotere oppervlakte kruidrijk grasland dan de hier nieuw ingerichte natuur. De resterende paren in de omgeving van Callantsoog lijken voorts van jaar op jaar nogal te verschuiven binnen de weinige nog geschikte gebiedjes.

10.6 Eenden

Van territoriumkarteringen is bekend dat verschillen in interpretatie tussen tellers van de aanwezige eenden de uitkomsten kunnen beïnvloeden. De aanwezige gegevens maken echter wel duidelijk dat krak- en kuifeend (in 2020 18 respectievelijk 19 territoria) na 2005 sterk zijn toegenomen. De bergeend is eveneens vrij algemeen (in 2020 11 territoria). De slobbeend is stabiel met jaarlijks 2 à 3 paar. Van laatstgenoemde werd dit jaar een vrouwtje met halfwas pullen waargenomen. Van berg- en krakeend werden diverse vrouwtjes met jongen waargenomen, van kuifeend echter geen enkele. Mogelijk dat het veldwerk voor deze soort te vroeg in het seizoen

is gestopt. Kuifeenden broeden laat, de meeste kuikens verschijnen pas in de tweede helft van juni en juli.

10.7 Weidezangers

Het lage aantal getelde territoria van de graspieper in 2009 is wat lastig verklaarbaar, deze soort lijkt in dat jaar onderteld. Hoe dan ook, in 2020 werd een recordaantal territoria vastgesteld, namelijk 19. Hiervan zaten er 12 in de Nollen van Abbestede, waar de wat drogere en meest pollerige graslanden liggen. In 2020 werden tevens 6 territoria van de gele kwikstaart opgetekend, waarbij dient te worden vermeld dat er veel heen en weer werd gependeld tussen de natuurpercelen en de aangrenzende bollenvelden. Alleen de veldleeuwerik doet het slecht. Boven de aangrenzende bollenvelden werden nog minimaal 3 zingende mannetjes geteld. In de soortenrijke graslanden van Landschap Noord-Holland ontbreekt

blijkbaar toch nog iets wat deze soort nodig heeft. In tegenstelling tot graspieper en gele kwikstaart werden ook nooit adulte vogels waargenomen die naar de natuurpercelen vlogen om insecten te halen voor nestjongen in het aangrenzende bollenland.

10.8 Conclusies

De omvorming van bollengrond naar brakke graslanden en waterpartijen heeft de meeste weidevogels in de kaart gespeeld. Met name Kievit, tureluur en graspieper komen in relatief hoge aantallen voor. Van de toegenomen oppervlakte open water hebben ook de eendachtigen onder de weidevogels sterk geprofiteerd. Door het plaatsen van elektrische rasters hebben ook in kolonies broedende soorten als kluut, kokmeeuw en visdief zich hier in aanzienlijke aantallen kunnen vestigen. Alleen grutto en veldleeuwerik zijn (bijna) verdwenen.

EEN VISDIEF KOMT MET EEN ZANDSPIERING AAN IN DE BROEDKOLONIE

10.9 Wat brengt de toekomst?

De bijzonder grote potenties voor het optimaliseren van brakke omstandigheden en de ontwikkeling van bijzondere vegetaties hebben ertoe geleid dat in de Zandpolder door de Provincie Noord-Holland veel hectares zijn begrensd als te realiseren natuur. De afgelopen jaren is daar al mee gestart. Inmiddels zijn twee extra percelen aangekocht die binnenkort kunnen worden ingericht. De komende jaren hoopt Landschap Noord-Holland gaandeweg ook de resterende tussenliggende agrarische percelen te kunnen verwerven, zodat een meer aaneengesloten natuurgebied ontstaat.

In de reeds ingerichte percelen zullen bovendien aanvullende maatregelen worden genomen om de geschiktheid voor weidevogels te vergroten. Zo worden de vossenrasters jaarlijks verder geoptimaliseerd, worden slenken uitgefreesd om slikveldjes te behouden en wordt maaiwerk in de Nollen van Abbestede geïntensiveerd om riet en pitrus terug te dringen. Punt van aandacht blijft het voorkomen van predatie van legsels en kuikens door grondpredatoren.

De resultaten van de afgelopen jaren laten zien dat natuurontwikkeling hier voor de meeste soorten weidevogels gunstig uitpakt. Dat is goed nieuws in een regio waar de afgelopen decennia het meeste grasland is omgezet in bollengrond.

Roelf Hovinga is senior boswachter bij Landschap Noord-Holland

Hoofdstuk 11

Nat, natter, nog natter.

En de betekenis daarvan voor broedende weidevogels

JAN VAN DER GELD & TON PIETERS

11.1 Inleiding

In Waterland-Oost, vlakbij het dorpje Uitdam, ligt grasland waar in het verleden veel weidevogels voorkwamen. Na het afsluiten van de Landinrichting werd in dit grasland intensiever geboerd en verdwenen veel weidevogels. In 2009 werden de gronden gekocht door een particulier, die een nog intensiever werkende melkveehouder de graslanden liet beheren. Met een ontheffing op de Keur mochten de percelen 25 tot 45 cm worden onderbemalen. Door verdamping en gewasonttrekking, maar ook omdat een deel van de grond tot 35 cm boven het boezempeil lag was de werkelijke drooglegging nog tientallen centimeters meer.

Ton Pieters vertelde de eigenaar over die weidevogelrijke periode vroeger en over de slechte ontwikkelingen voor de weidevogels, maar ook dat dat best anders kon. De eigenaar was geïnteresseerd en voor een proef werden in januari 2018 twee van de laagstgelegen percelen met een eigen waterhuishouding geselecteerd voor aangepast beheer. Op deze percelen, in totaal 5,5 ha groot, was een beheerovereenkomst afgesloten met een 'niet weiden en maaien' pakket in de broedtijd. De drooglegging van de percelen en de gewasgroei was echter zo groot, dat de percelen niet aantrekkelijk meer waren voor weidevogels. Het beheer moest hier dus anders.

11.2 Nat

Vanaf januari werd de waterinlaat geopend en de wateruitlaat zo afgesteld dat het waterpeil op 0 tot maximaal 20 cm onder het maaiveld kwam te staan. Met uitzondering van het openen of dichten van greppelbuizen was er geen menselijke activiteit meer in de percelen. Het land was voor de vogels. Pas als alle weidevogelkuikens konden vliegen zouden de percelen worden gemaaid.

In maart en april waren de percelen drijfnat en honderden doortrekkende grutto's, kemphanen, watersnippen en nog veel meer, wisten de percelen te vinden. Maar ook voor onze eigen weidevogels bleken de percelen erg aantrekkelijk. Tot half juli werd de waterstand hooggehouden. Nadat alle weidevogelkuikens konden vliegen werd er eind juli gemaaid. In 2017 hebben er nog weidevogels in lage aantallen gebroed. In 2018 nemen de aantallen broedende weidevogels spectaculair toe en broeden op deze twee percelen maar liefst 52 paar vogels (9,5 paar per ha), waarvan 48 paar primaire weidevogels (8,7 paar per ha). Zie tabel 11.1.

De verwachtingen waren hooggespannen, maar de resultaten waren veel hoger dan gedacht. Voorjaar en zomer 2018 pakten catastrofaal droog uit voor weidevogels. Waren deze twee proefpercelen daardoor nu een toevallige oase? Andere weidevogelterreinbeheerders meenden dat dit een voorbeeld was van hoe een weidevogelgebied er uit moet zien.

	2018		2019	
	Aantal broedpaar	Dichtheid paar/ha	Aantal broedpaar	Dichtheid paar/ha
Grutto	17	3,1	12	2,2
Kievit	13	2,4	14	2,5
Tureluur	9	1,6	11	2
Scholekster	1	0,2	1	0,2
Slobeend	4	0,7	3	0,5
Kuifeend	1		0	
Wilde eend	3		6	
Zomertaling	onbekend		1	
Gele Kwikstaart	onbekend		2	
Kluut	1		0	
Krakeend	2		4	
Krooneend	1		1	
Totaal	52	9,5	55	10
Primaire weidevogels	48	8,7	50	9,1

^ Figuur 11.1. Broedparen weidevogels op twee proefpercelen in 2018 en 2019.

In Eemland bijvoorbeeld volgt Natuurmonumenten eenzelfde strategie, met gelijke resultaten. In ieder geval smaakte het de eigenaar naar meer. In de omgeving was nog meer grond gekocht. Inclusief de twee proefpercelen moest er voor 46 ha grasland een weidevogelvriendelijke inrichting en beheer komen. Al deze grond was de afgelopen 10 jaar onvoldoende goed beheerd voor weidevogels; de bovengrond te droog, te zwaar bemest, te veel stuks vee voor de beweiding, te hoog gras en te vroeg gemaaid.

11.3 Natter

Om het grasland weer aantrekkelijk te maken voor weidevogels is er voor gekozen om overall het grondwaterpeil te laten stijgen tot 0-20 cm onder het maaiveld, te stoppen met alle bemesting totdat zich een voor weidevogels geschikte gras- en kruidenvegetatie heeft ontwikkeld en bij voorkeur alleen het grasland te maaien en het gewas af te voeren op het moment dat alle weidvogelkuikens kunnen vliegen. Het zijn drie maatregelen die elk voor zich bewezen hebben voor weidevogels gunstige resultaten op te leveren. Ze worden echter slechts zelden gecombineerd op één plek tegelijk uitgevoerd.

Het inrichtingsplan leverde een uitgebreid pakket aan werkzaamheden op. Financiering, maar ook tijdstip van uitvoering waren nog wel een paar 'hobbels'. Er is daarom besloten om in het voorjaar van 2019 alleen de meest noodzakelijke inrichtingswerken uit te voeren, namelijk die om de waterstand in de percelen te verhogen.

Een stelsel van regelbare waterinlaten, wateruitlaten, overstorten, greppelbuizen en zelfs elektrische pompen om water op te malen, moest worden aangelegd. Om de zichtbaarheid van nat land voor de vogels te vergroten, moesten 4 plas-draspercelen (totaal 3,6 ha) en 18 kilometer plas-drasgreppels van 2 meter breed worden aangelegd.

EEN STELSEL VAN REGELBARE WATERINLATEN BRENGT HET WATERPEIL OMHOOG TOT 0-20 CM ONDER MAAIVELD

11.4 Nog natter

De aannemers beginnen op 11 februari 2019 met hun werk. Normaal gesproken geen moment om nog uitvoerig in het land te gaan werken. Maar de droge zomer van 2018 had zijn sporen nagelaten. Op veel plaatsen is het land kurkdroog en staat het grondwater veelal op meer dan 1 meter onder het maaiveld. Op 20 februari buitelen de eerste kieviten en zingen de eerste veldleeuweriken boven de percelen. Op 26 februari draaien de eerste kieviten al nestkuiltjes. Doorgaan met de inrichting (lees vernatting) lijkt belangrijker dan stoppen met het werk omdat het weidevogelseizoen begint. Op 1 maart komen de eerste watersnippen en tureluurs 'binnen'. Op 11 maart staat de aannemer al dagen in de stromende regen en stormachtige wind. Op 19 maart gaat op de proefpercelen van 2018 het water verder omhoog, terwijl tureluurs volop baltsen, diverse paren kievit al eieren hebben en er tientallen doortrekkende grutto's, bonte strandlopers en kemphanen in het natte grasland naar voedsel zoeken. Op 29 maart gaan alle inlaten open en

mogen alle greppels vol lopen met water. De eerste grutto's hebben dan eieren. Dan volgen spannende weken. Kwam het water te laat, of is het beter iets, dan niets? Dankzij de elektrische pomp op een deel van het gebied (6 ha) zijn hier de percelen snel nat. Op de rest van de percelen staan gedurende april, mei en een groot deel van juni de inlaatpijpen met een doorsnede van 12,5 tot 20 cm permanent open. Zo'n periode is blijkbaar nodig om een tot 1 meter diepte ontwaterde kolom grond weer enigszins aan te vullen.

Begin april zien we onder in greppels een beetje water verschijnen. In een deel van het gebied (20 ha) groeit het gras en vooral de veldzuring dan al zo hard dat de weidevogels op 9 april nog nauwelijks te zien zijn. Half april zijn er nog tientallen IJslandse grutto's en goudplevieren in het gebied, terwijl de eerste Kievieten al kuikens hebben. Eind april staan veel greppels voldoende vol met water en hebben de eerste grutto's kuikens. Tegelijkertijd zijn er dan ook nog vestigingen van grutto's, maar ook van veel eenden. We hebben dan al gezien dat we goed gegokt hebben. Het gebied loopt vol met vogels van diverse pluimage. Bijzonder zijn de hoge dichtheden aan grutto's en tureluurs, maar ook de watersnippen, zomertalingen en zelfs 2 paar wintertalingen zijn bijzonder. In 2019 zijn voorjaar en zomer weer kurkdroog. Zijn onze graslanden dan weer een oase voor de vogels van de buren of hoort het zo voor weidevogels?

Wij zelf denken het laatste. Wij hadden al eerder ervaren dat in zeer nat land, grote aantallen weidevogels met succes broeden. Maar ook vele andere beheerders doen niet anders dan plasdraspercelen en plasdrasgreppels promoten, dat is vast niet zonder reden.

GREPPELS WORDEN VERBREED TOT 2 METER BREDE PLASDRASGREPPELS

VIER PLASDRASPERCELEN EN 18 KILOMETER PLASDRASGREPPELS VAN 2 METER BREED WORDEN AANGELEGD

Dat weidevogelgrasland er uit moet zien zoals wij het nu hebben ingericht, wordt bevestigd door de volgens Sovon-normen uitgevoerde BMP-w tellingen. Van 11 april tot en met 6 juni zijn er gedurende 27,5 uur 6 tellingen gedaan. Deze tellingen zijn aangevuld met legio losse waarnemingen.

Op de twee proefpercelen van 2018 broeden nu 55 paar vogels (10,0 paar per ha), waarvan 50 paar primaire weidevogels (9,1 paar per ha). We verloren een paar grutto's aan de nu beter ingerichte buurpercelen, maar andere soorten namen nog meer toe. Zie tabel 11.1.

ZELFS 2 PAAR WINTERTALINGEN KOMEN TOT BROEDEN

BIJNA ALLE SOORTEN WEIDEVOGELS MAKEN VOLOP GE-
BRUIK VAN DE BREDE PLASDRASGREPPELS

Succes van vernatting in 2019

De tellingen op de 46 ha in 2019 laten een groot verschil zien in de aantallen broedvogels ten opzichte van 2018 (zie tabel 11.2). We hebben hier de in 2018 door Ton Pieters vastgestelde aantallen op de proefpercelen, aangevuld met data uit het rapport Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2018 (Korthorst & Van Groen 2018) voor de overige percelen in 2018. We komen dan op minimaal 86 paar broedvogels. In 2019 vonden wij op deze percelen na (gedeeltelijke) herinrichting en aangepast beheer, maar liefst 283 paren broedvogels (6,1 paar per ha), waarvan 218 paren primaire weidevogels (4,7 paar per ha).

Volgens de normen zijn ook de bruto territoriale successen (BTS) voor grutto 94% (22 mei), Kievit 75% (22 mei) en tureluur 110% (6 juni) vastgesteld. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze BTS voor de grutto hoger zou kunnen zijn omdat deze soort zich nog heel laat vestigde, een aantal Kievitgezinnen was mogelijk al vertrokken en bij de tureluur is er mogelijk sprake van een onder-telling van het aantal broedparen of was er al een influx van vliegvlugge kuikens.

11.6 Niet alles ging goed

Waren er dan geen tegenvallers? Jawel, alleen ontdekten we dat te laat. In de derde week van mei baltsten er diverse paren bontbekplevier en visdief op inderhaast aangebrachte

schelpenbanken. Te laat ontdekten wij dat bruine ratten elk gelegd ei met militaire precisie opruimden. Hier konden we nog wel wat aan doen, maar de actie was te laat. Zo zagen we ook geen enkele actie van weidevogels op marterachtigen. We meenden dat die daarom ook niet aanwezig waren. Pas op 17 juni ontdekten we dat er wel degelijk hermelijnen waren, maar die waren alleen maar geïnteresseerd in de volop aanwezige Noordse woelmuizen. Op 5 juli is de waterstand verlaagd om de percelen te kunnen maaien. Vanaf 21 juli is de gehele oppervlakte van 46 ha. gemaaid. Daarna pas ontdekten we de aanwezigheid van een vos. Er zijn geen aanwijzingen dat er vossen in het gebied aanwezig waren voor deze datum.

Vermeldenswaard is dat de populatie alarmerende en afwerende vogels zo groot was, dat in de nabijheid broedende bruine kiekendieven, kraaien en buizerd nauwelijks kans kregen om van een weidevogeljong te snoepen. Gelukkig waren de grote aantallen kuikens van eenden en meerkoet een welkome afleiding. De plas-draspercelen en greppels boden plek aan tientallen foeragerende jonge grutto's. Een fenomeen dat wij in tientallen jaren niet meer hebben waargenomen.

Als we dan vaststellen dat de vegetatie op het grasland nauwelijks interessant is voor weidevogels, het water in de bodem in de broedtijd nog lang niet op peil is en toch zo veel vogels zich

	2018	2019	Dichtheid paar/ha
Grutto	27	48	
Kievit	16	44	
Tureluur	14	41	
Scholekster	3	8	
Watersnip	1	1	
Slobeend	6	18	
Zomertaling	1	5	
Kuifeend	2	5	
Wilde eend	3	25	
Veldleeuwerik	4	8	
Graspieper	onbekend	2	
Gele Kwikstaart	1	13	
Kluut	1	0	
Krakeend	6	33	
wintertaling	onbekend	2	
Krooneend	1	1	
Bergeend	onbekend	7	
Meerkoet	onbekend	22	
Tafeleend	onbekend	1	
Alle broedvogels	min. 86	283	6,1
Primaire weidevogels	min. 78	218	4,7

< Figuur 12.2. Overzicht broedvogels 2018 en 2019 op 46 ha.

vestigen en uiteindelijk succesvol broeden, dan lijkt de relatie tussen vernatting en broedsucces van weidevogels ons wel bevestigd. Een aantal kundige beheerders van weidevogelgebieden, beleidsmedewerkers van de Provincie Noord-Holland, de weidevogelspecialist en directeur van Vogelbescherming Nederland en vele anderen, hebben er hier ter plaatse kennis van genomen.

Voortgang in 2020

De eigenaar heeft het weidevogelbeheer in 2020 voortgezet, maar door omstandigheden hebben wij de intensieve begeleiding van dit project niet kunnen voortzetten. Wel is duidelijk dat in 2020 de aantallen (succesvolle) weidevogels op een iets lager niveau lagen. Het bijzonder slechte weer in het voorjaar heeft ook hier de reproductie van de kievit geminimaliseerd. En vos en bruine ratten hebben dit jaar zeker een duidelijke rol gespeeld. Vraagstukken over beheer en economie en over vernatting en processen van vegetatieverandering blijven vooralsnog helaas onbeantwoord.

Jan van der Geld en Ton Pieters hebben jarenlang weidevogelgebieden van natuurorganisaties beheerd en zijn als adviseur bij dit project betrokken.

Hoofdstuk 12

Hoog waterpeil als instrument voor weidevogelbeheer. Ervaringen in de Bovenkerkerpolder

MARK KUIPER M.M.V. AAD VAN PAASSEN

12.1 Inleiding

Weidevogels houden van water. Eigenlijk vinden we de grutto en tureluur alleen in polders die lekker nat zijn, terwijl ook de Kievit het in de natte polders vaak goed doet. Het ligt daarom voor de hand om te zien of het hoger zetten van het water in de poldersloten in het voorjaar een positief effect heeft op deze soorten weidevogels. In de Bovenkerkerpolder in Amstelland is met het opzetten van het slootpeil begonnen in 2011. Na tien jaar ervaring zijn de resultaten heel positief te noemen. Alleen het peil opzetten is echter geen garantie voor succes, er zijn meer factoren waar terdege rekening mee moet worden gehouden om positieve effecten voor de weidevogels te bereiken.

12.2 Het loopt anders dan je denkt...

Tien jaar geleden verwachtten we een goed effect van het opzetten van het slootpeil voor de vogels op basis van de verwachting dat dit het grondwater in de percelen hoger ging houden. Het idee was dat de vogels daarvan zouden profiteren doordat voedsel beter beschikbaar komt en het gras trager zou groeien, zodat de kwaliteit van het kuikenland eind mei beter zou worden. Met dat verhaal in het achterhoofd vreesden de deelnemers dat ze moeilijk berijdbaar land en een lagere grasoogst zouden krijgen.

DOOR HET PEIL OP TE ZETTEN, WORDT EEN 2 METER BREDE SLOOT 6 METER BREED MET BREDE PLASDRASOEVERS

Metingen wezen echter uit dat het effect van een hoger slootpeil op het grondwater op twee meter afstand van de sloot niet meer optreedt. Dus anders dan verwacht; geen vochtigere grond en het remmend effect op de grasgroei bleef uit.

12.3 Plasdrasoevers

Maar we zagen wel goede effecten die we niet hadden voorzien. Een groot deel van de sloten waar het waterpeil omhoogging, afhankelijk van de situatie verminderde de drooglegging van 60 à 40 cm naar 20 à 0 cm, had flauwe oevers. Dit had tot gevolg dat sloten van twee meter, ineens zes meter breed werden. Rondom de percelen ontstonden zo plas-drasstroken met een breedte van een tot drie meter. Deze smalle, langgerekte plasdrasoevers oefenen een enorme aantrekkingskracht uit op de weidevogels. Direct zagen we het aantal broedvogels op deze percelen sterk stijgen. Vooral grutto's reageerden sterk. De slobeend nam snel in aantal toe.

De grutto's en de andere soorten profiteerden van het verbeterde voedselaanbod door de vernatting en maakten daarom hun nesten bij voorkeur bij deze sloten. In dit geval was dat een goede keuze. We hadden ervoor gekozen om het opzetten van het slootpeil voor 100% te combineren met pakketten voor kuikenland.

Als je met het opzetten van het slootpeil broedende vogels aantrekt op percelen die voor het einde van het kuikenseizoen worden gemaaid of al in de loop van mei een zo zwaar gewas hebben dat de kuikens er niets mee kunnen, ben je bezig een 'val' te creëren. Je kunt dan een mooie kaart maken met waarnemingsstippen in het voorjaar, maar in feite heb je een uitsterfhuis gemaakt waar de jonge kuikens niet kunnen opgroeien. Het peil opzetten met alleen legselbeheer is geen verstandige actie.

^ Figuur 12.1. Bovenkerkerpolder met de drie hoogwaterblokken in de groene rechthoeken, de stippen zijn gruttoterritoria begin mei 2020.

12.4 Denk groot

De schaal waarop het kuikenlandbeheer wordt uitgevoerd, is een belangrijke succesfactor. Kleinschalige projecten zijn minder succesvol dan grotere. In de Bovenkerkerpolder werden drie blokken van 20 à 30 hectare op korte afstand van elkaar gerealiseerd (figuur 12.1). De variatie in graslandtypen die de kuikens in de loop van het seizoen konden gebruiken, is een belangrijke factor in de overleving. Anders dan veel kieviten, willen grutto's in een groot gebied kunnen kiezen voor de meest aantrekkelijke delen van het moment. Op slechts een paar hectare kuikenland is de overleving al snel slecht.

Op deze wijze zagen we dat veruit de meeste grutto's gingen broeden op percelen met kuikenlandbeheer, waardoor bescherming van gruttonesten nauwelijks nodig was.

12.5 Predatie

Toen het hoogwaterproject een aantal jaar werkte, kregen we te maken met een vossenprobleem. Het dicht opeen broeden geeft vogels een voordeel in het gezamenlijk verjagen van vliegende predatoren, maar maakt hen in de broedperiode juist extra kwetsbaar voor predatie door zoogdieren die in de nacht opereren. De primaire oplossing ligt in het weghouden van vossen in de polders met weidevogels. Helaas is een nulstand van de vos moeilijk te realiseren, ook door de beperkingen die de provincie Noord-Holland oplegt aan het gebruik van de lichtbak. We hebben nu twee van de drie gruttokolonies beschermd met vossenrasters, een kostbaar project dat veel mankracht vraagt, maar wel helpt. We hopen in 2021 alle kolonies - die we met het slootpeil kunnen 'sturen' naar de plek die we willen - zo te beschermen.

12.6 Droogte

We hebben drie droge jaren achter de rug, waarbij de droogte in 2020 ongewoon vroeg, in het voortplantingsseizoen, plaatsvond. Terwijl deze laatste droogte in veel polders een desastreus effect op het aantal succesvolle weidevogels had, waren de gevolgen in de Bovenkerkerpolder gering. We konden eind mei nog een mooi aantal alarmerende vogels met kuikens noteren. Het lijkt erop dat door alle percelen kuikenland te voorzien van een omlijsting van plasdrasoevers, de negatieve effecten van de droogte op de weidevogels hier minder optraden. Dit is een belangrijke aanwijzing dat het zo hoog mogelijk houden van het slootpeil in een droge periode wel degelijk gunstig is voor de weidevogels, ook als dat niet leidt tot een hogere grondwaterstand.

ONDANKS EEN 'LUCHTMACHT' VAN DIVERSE WEIDVOGELS WEET DEZE BLAUWE REIGER EEN JONGE TURELUUR OP DE OEVER TE BEMACHTIGEN

EEN PLAS-DRASOEVER WAAR WEIDVOGELS GRAAG VOEDSEL ZOEKEN

HET VERHOGEN VAN HET SLOOTPEIL HEeft ALLEEN NUT IN COMBINATIE MET KUIKENLANDBEHEER

Waterschap Amstel Gooi en Vecht heeft in het voorjaar in alle polders met weidevogels het peil boven het maximale polderpeil gezet als maatregel tegen de droogte. Van negatieve gevolgen voor de landbouw, verlies van draagkracht van het land, was absoluut geen sprake. Wat ons betreft is het een goed idee om de peilverhoging nog fors in te zetten in het voorjaar!

12.7 Samenvattend

Spelen met slootwater kan een belangrijke sleutel zijn tot succesvol weidevogelbeheer, mits je dat aanvult met een aantal noodzakelijke maatregelen:

- 1.** Het positieve effect is sterk afhankelijk van de vorm van de oever. Het waterpeil hoger zetten in een bak met steile oevers is vrijwel zinloos. Graaf waar nodig schuine oevers of plas-dras-terrassen. Greppels die vollopen vergroten het positieve effect.
- 2.** Succes is alleen te bereiken in combinatie met kuikenlandbeheer - kruidenrijk, zo nodig kruidenrijk in ontwikkeling (met bijvoorbeeld 50% van het perceel maaien eind mei om witbol te beperken). Extensief weiden kan heel mooi zijn op percelen met een nog forse grasgroei.
- 3.** Hoge concentraties weidevogels vragen op plekken met een hoge predatie, om de inzet van vossenrasters.
- 4.** Investeren in de combinatie kuikenland met rondom plas-drasoevers lijkt een verstandige keuze met het oog op de tegenwoordige frequente van droge omstandigheden in het voorjaar.

Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van Aad van Paassen.

Mark Kuiper is gebiedscoördinator in Amstelland voor Agrarisch Collectief Noord-Holland Zuid.

Hoofdstuk 13

De spotvogel hoort bij boerenerven

FRANK VISBEEN

SPOTVOGELS VALLEN OP DOOR HUN LUIDE ZANG MET VEEL IMITATIES

13.1 Kennismaking

De spotvogel hoor je eerder dan dat je hem ziet. De zang is luid, gevarieerd en lang aangehouden met veel herhalingen en veel imitaties. Kenmerkend zijn de snerpende en ketsende tonen. De vogels zingen van begin mei tot half juli. De spotvogel heeft grijsgroene bovendelen maar valt vooral op door de gele onderdelen. Ook heeft hij nauwelijks een wenkbrauwstreep. Het voorhoofd is tamelijk plat, hij heeft grijze poten en de vleugelpunten steken vrij ver voorbij de gevouwen vleugel. Er is geen verschil tussen mannetje en vrouwtje. Als de spotvogel fanatiek zingt, lukt het vaak om de vogel te zien. Opvallend is dan de rode binnenzijde van de keel.

In een stevig gebouwd nest van korstmossen, stengels, twijgjes en van binnen wol en bloemetjes legt het vrouwtje één legsel per jaar van 4 tot 6 eieren. De eitjes zijn prachtig zachtroze gekleurd met fijne spikkels. Na 12 tot 14 dagen komen deze uit, en 13 tot 15 dagen later kunnen de jongen vliegen. De jongen worden nog 2 à 3 weken gevoerd.

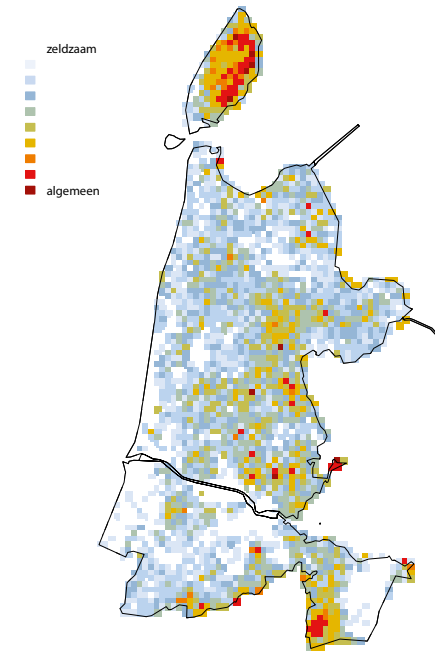
De spotvogel broedt door het hele land, met een voorkeur voor klei- en veengronden. De vogels eten voornamelijk insecten, in de zomer soms ook fruit en bessen. Jongen worden voornamelijk gevoed met rupsen. De vogel pikt ze van bladen, maar kan ook in de vlucht insecten vangen.

13.2 Leefgebied

De spotvogel houdt van bomen maar niet van bossen. Het is vooral een broedvogel van agrarische gebieden en open parkachtige structuren in kleinere steden. Groene boerenerven en grote tuinen zijn

SPOTVOGELS HOUDEN VOORAL VAN JONGE BOSSEN EN STRUIKEN EN KUNNEN IN BOOMGAARDEN VOORKOMEN

^ Figuur 13.1. Dichtheidskaart 2013-2015. Deze kaart is gebaseerd op de Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018). Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkant kilometer.

in Noord-Holland favoriet. Vooral als hier een combinatie is te vinden van groepjes bomen en struiken. Vaak komt het laatste ook voor in boomgaarden, singels rond sportvelden of lintvormige beplanting langs (fiets)paden en dijken, waar dan ook spotvogels te vinden zijn. Opvallend is verder de voorkeur voor jonge vegetatie als recente bosaanplant en in stedelijk gebied ook net aangelegde parken. Vaak zijn die gebieden tijdelijk zeer in trek. Als de bomen hoger worden, nemen de aantallen weer snel af.

13.3 Trek

De spotvogel is een zomergast die ons land slechts drie maanden bezoekt om te broeden. De eerste vogels worden pas begin mei opgemerkt. De meesten arriveren vanaf de tweede helft van deze maand. Vertrekken doen ze al eind juli, begin augustus, en eind augustus zijn bijna alle spotvogels weg. De vogels zijn lange-afstandstrekkingen die in de nachtelijk uren trekken. De spotvogel overwintert ten zuiden van de evenaar tot in zuidelijk Afrika aan toe. Het grootste deel van het jaar brengt hij dus door in tropisch Afrika. De vogels vertrekken eind februari/begin maart weer richting het noorden.

13.4 Verspreiding in Noord-Holland

De spotvogel komt redelijk gespreid in de hele provincie voor, met duidelijke hogere dichtheden op Texel, delen van de Wieringermeer, West-Friesland en de Vechtstreek. Hier vindt de soort haar geliefde broedgebied vooral op groene boerenerven. In de duinen, het Gooi en rondom Haarlem met haar binnenduinrand (allen zandgebieden), is de soort zeer schaars of afwezig. De daar aanwezige aaneengesloten bos-, duin- en heidegebieden worden door de spotvogel gemedend.

13.4 Hoe is de stand?

De landelijke aantallen zijn sinds 1975 sterk afgenomen. Dit vormt onderdeel van een proces dat heel West-Europa beslaat. Vanaf 1990 is de soort afgenomen met meer dan 5% procent per jaar. In Nederland lijkt de laatste jaren gelukkig sprake te zijn van een lichte toename. In Noord-Holland zien we een stabilisatie. Afnames hebben plaatsgevonden vooral in de Kop van Noord-Holland. Op Texel en plekken in Laag Holland lijkt het beter te gaan met de soort. In de periode 2013-2015 schatte men de landelijke populatie op circa 10.000-15.000 broedparen. Voor Noord-Holland dateert de laatste schatting uit de periode 2005-2009 en die bedroeg 1.200-2.000 broedparen.

13.5 Wat zijn de problemen?

De redenen van de afname zijn onduidelijk. In Nederland wordt wel gedacht aan bosveroudering (spotvogels houden van jong bos) en veranderend bosbeheer (waarbij kapvlakten met jonge bosaanplant zijn verdwenen) of aan voedseltekort door gebruik van insecticiden (onder meer neonicotinoïden) in de landbouw. Verder kan verlies aan broedbiotoop door het rooien en/of niet onderhouden van erfbeplantingen en kleine landschapselementen een rol spelen. De afname op langere termijn is mogelijk te verklaren door een noordwaartse verschuiving van het broedgebied, als gevolg van klimaatverandering. Andere

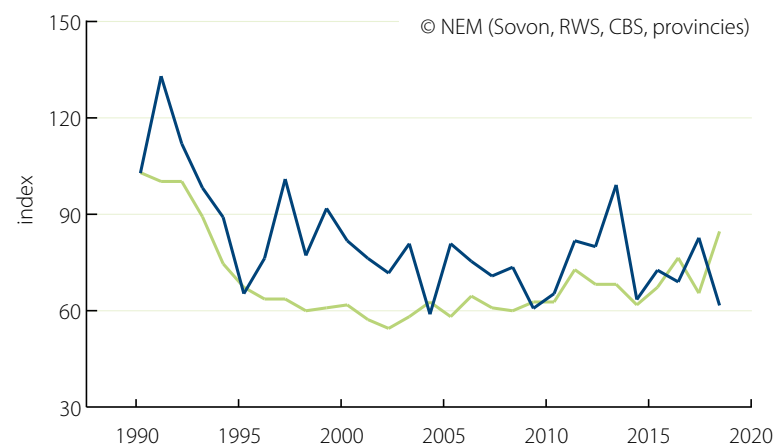
mogelijke factoren die van invloed kunnen zijn bij een vogel die acht maanden buiten Nederland verblijft, zoals problemen in Afrikaanse overwinteringsgebieden, verdienen eveneens grondige analyse.

Vanwege de sterke afname staat de spotvogel sinds 2004 op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Rode Lijsten bevatten soorten die bedreigd worden of kwetsbaar zijn. Ze hebben geen officiële juridische status, maar hebben in de praktijk wel een belangrijke signaalfunctie. Voor deze soorten geldt een hogere prioriteit bij het nemen van actieve beschermingsmaatregelen, bijvoorbeeld door hun leefgebieden te verbeteren.

13.6 Wat kunt u doen?

Er is nog veel onbekend over wat we kunnen doen om de achteruitgang van de spotvogel te stoppen. Duidelijk is wel dat een natuurlijker platteland daarbij essentieel is. Natuurrijke erven met voldoende dichte begroeiing van inheemse soorten (onder meer vlier) in combinatie met hoge bomen, kunnen daar bijvoorbeeld bij helpen. Van belang is dat het dichte struweel niet doorgroeit tot het boomstadium of wordt overschaduwd door een teveel aan boomkruinen. Een gefaseerde kapcyclus van 4 tot 6 jaar van het struweel is ideaal voor de spotvogel.

Spotvogel - Broedvogeltrend - Noord-Holland

^ Figuur 13.2. Trend van de spotvogel als broedvogel in Noord-Holland. Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie t.o.v. 1990 en de standaardfout (licht blauwe lijn).

Literatuur

Scharringa, C.J.G., Ruitenbeek W. & Zomerdijk P.J. 2010. Atlas van de Noord-Hollandse Broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Landschap Noord-Holland, Heiloo

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van de Nederlandse Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht Antwerpen.

<https://www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/12590/B/ext26>

Website Vogelbescherming Nederland en van Sovon Vogelonderzoek Nederland

Frank Visbeen is Afdelingshoofd Onderzoek & Advies van Natuurlijke Zaken.

Hoofdstuk 14

Akkervogelmonitoring Noord-Holland is gestart

MARTIN WITTEVELDT

14.1 Inleiding

De provincie Noord-Holland (PNH) zet op het gebied van boerenlandnatuur niet alleen in op weidevogels, maar ook op akkervogels. Er is ongeveer 72.000 hectare agrarisch gebied aangewezen als leefgebied voor akkervogels (zgn. leefgebied open akkerland). Dit zijn vaak grootschalige gebieden waar gewassen als aardappels, bloembollen, suikerbieten en granen worden verbouwd. Tussen de akkers kunnen lijnvormige landschapselementen aanwezig zijn. Denk bijvoorbeeld aan houtsingels of tuinwallen. Deze elementen zijn ook van belang voor verschillende (vogel)soorten. Deze elementen vallen onder het leefgebied 'droge dooradering'.

Meer dan 14% van het leefgebied Open Akker in Nederland, ligt in Noord-Holland. Alleen Zeeland en Noord-Brabant hebben een groter aandeel. Dit betekent dat de Noord-Hollandse trends van akkervogels van belang zijn voor landelijke trends in het akkergebied.

De hoeveelheid afgesloten pakketten in dit leefgebied was in Noord-Holland relatief laag (Kleyheeg et. al. 2020). PNH streeft naar het behoud en verbetering van vogelpopulaties van open akkerland. Daarom is in 2020 de mogelijkheid geboden om tot een extra inzet van 400 hectare te komen.

Landelijk bestaat er een meetprogramma om het resultaat van agrarisch beheer te evalueren. Lokaal monitoren de agrarische collectieven om hun beheer zo optimaal mogelijk te kunnen uitvoeren. Tot nu toe bestond er voor de planning en evaluatie op leefgebied- en provincieniveau geen meetprogramma en de bestaande programma's geven niet de gewenste gegevens. Daarom is PNH in 2020 gestart met een akkervogelmeetnet. Dit meetnet moet de volgende vragen beantwoorden:

1. Hoe ontwikkelen de relevante (doel)soorten zich voor wat betreft aantallen en verspreiding binnen het leefgebied open akkerland?
2. Hoe is deze ontwikkeling in de verschillende gebieden binnen het open akkerland?
3. Is er verschil in deze ontwikkeling binnen en buiten het leefgebied open akkerland?
4. Wat is de effectiviteit van de provinciale invulling van het ANLb-beleid?

HOUDUIVEN EN HOLENDUIVEN WORDEN VAAK GEZIEN OP AKKERS,
MAAR WORDEN NIET MEEGETELD BIJ DE AKKERMONITORING

OP VERSCHILLENDE PLEKKEN BLEKEN STORMMEEUWEN TE BROEDEN IN AKKERGEBIEDEN

14.2 Onderzoek

Om het meetnet vorm te geven heeft PNH het Kenniscentrum Akkervogels een opdracht gegeven voor onderzoek naar broedvogels. In Noord-Holland gaat het hierbij om de doelsoorten die zijn aangewezen om te monitoren in het open akkerlandschap, wat in sommige gebieden overlap heeft met de droge dooradering: Kievit, patrijs, velduil, scholekster, ringmus, veldleeuwerik, kerkuil, torenvalk, kneu en gele kwikstaart. Buiten het broedseizoen is de focus gericht op geelgors, veldleeuwerik, kleine zwaan en ruigpootbuizerd.

Het Kenniscentrum meet volgens de methode van het Meetnet Agrarische Soorten (MAS). De MAS-methode is door de provincies Groningen en Flevoland, het Centraal Bureau voor de Statistiek, Sovon Vogelonderzoek Nederland en Grauwe Kiekendief-Kenniscentrum Akkervogels (GKA) ontwikkeld. De tellingen worden uitgevoerd door vanaf een vooraf vaststaand telpunt gedurende tien minuten alle vogels te tellen die gebruikmaken van het omliggende gebied, binnen een straal van 300 meter.

Elk telpunt wordt viermaal per seizoen geteld, in de volgende perioden:

Ronde 1: 1 april - 20 april

Ronde 2: 21 april - 10 mei

Ronde 3: 11 mei - 10 juni

Ronde 4: 21 juni - 15 juli

Tussen opeenvolgende bezoeken aan hetzelfde punt, moeten minstens 7 dagen liggen. Per telronde moet de volgorde waarin de telpunten worden bezocht worden afgewisseld. Er kan geteld worden vanaf zonsopkomst tot uiterlijk vijf uren daarna. Tellingen worden bij voorkeur bij rustig, zonnig en niet te warm of te koud weer uitgevoerd, en niet bij harde regen, mist (zicht minder dan 300 m) of bij windkracht 5 Bft of hoger. Meer is te lezen in Teunissen et al. (2019).

BIJ CASTRICUM WAS EEN ENGELSE KWIKSTAART
GEPAARD MET EEN GELE KWIKSTAART

DE VELDLEEUWERIK WORDT IN HET BROEDSEIZOEN
GETELD ÉN IN DE WINTER

IN HET KADER VAN DE AKKERVOGELMONITORING
WORDT DE KNEU IN HET BROEDSEIZOEN GETELD

Verdeeld over het onderzoeksgebied zullen in totaal 255 telpunten geïnventariseerd worden. Elk jaar worden hiervan 141 telpunten geteld, wat neerkomt op 1 telpunt per 500 hectare.

14.3 Eerste resultaten

Dit jaar zijn de eerste 141 punten geteld. De rapportage wordt in december verwacht. De volgende waarnemingen zijn echter al wel te melden (mededeling H.J. Ottens, 2020). De meest voorkomende soorten waren wilde eend, scholekster, Kievit en gele kwikstaart. De gevonden dichtheid van 6,5 tot 7,5 broedparen van deze soorten per 100 hectare behoren tot de hoogste van ons land. Vooral het agrarisch gebied van Texel springt in het oog vanwege de grote verscheidenheid aan soorten die in relatief hoge dichtheden aanwezig zijn.

Naast genoemde soorten werden ook bijzondere soorten waargenomen. Allereerst viel het aantal patrijzen op. Op meerdere telpunten werden patrijzen gezien en niet, zoals verwacht, op Wieringen, maar ook in de omgeving van Alkmaar en in de Wieringermeer.

Laatstgenoemde waarneming was extra leuk omdat het bij een akkerland was van ANV Hollands Noorden.

In de buurt van Castricum werd in de tweede telronde (mei) een Engelse kwikstaart gezien, die duidelijk gepaard was met een 'gewone' gele kwikstaart. Ook in daaropvolgende telrondes werd het gemengde koppel gezien en ging het met zekerheid om een broedpaar. Het laat zien dat Engelse kwikstaarten verspreid langs de Hollandse kust kunnen opduiken.

Een andere waarneming die onverwacht was, waren 'minikolonies' stormmeeuwen in het akkerland. In Nederland broeden stormmeeuwen met name langs de kusten en in mindere mate ook in steden op daken. In sommige gevallen komen ook in het binnenland broedgevallen voor, zoals in akkerland in de Haarlemmermeer en Noordoostpolder (Scharringa et al. 2010; Sovon.nl). In Noord-Holland kwamen we in de eerste telronde (april) druk roepende stormmeeuwen tegen op kale akkers ten noorden van Heerhugowaard en in de omgeving van Spanbroek. Op dat moment werd er nog niet onmiddellijk acht opgeslagen. Maar ook in de daaropvolgende telrondes bleven er op deze plaatsen stormmeeuwen agressief tegen zwarte kraaien, duidelijk makend dat de vogels gevestigd waren en hun (potentieel toekomstige) nestlocaties verdedigden.

Literatuur

Kleyheeg E., Vogelzang T., Zee, I. van der. & Beek M. van. 2020. Boerenlandvogelbalans 2020. SOVON, Nijmegen, LandschappenNL, De Bilt, Bond Friese VogelWachten, Wiuwert en Landschap Erfgoed Utrecht, De Bilt.

Scharringa, C.J.G., Ruitenbeek, W. en Zomerdijk, P.J. 2010. Atlas van de Noord-Hollandse Broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland en Landschap Noord-Holland 2010.

Teunissen W.A., Wiersma P., Jong A. de, Kleyheeg E. & Vergeer J.W. 2019. Handleiding voor het Meetnet Agrarische Soorten. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Martin Witteveld is ecooloog bij de provincie Noord-Holland

Uitgave

Landschap Noord-Holland, december 2020

Redactie

Dorien Hoogeboom, Nienke Kwikkel, Johan Stuart,
Wim Tijsen & Frank Visbeen.

Financiering

Provincie Noord-Holland
Nationale Postcode Loterij

Coverfoto's

Voorzijde: jonge tureluur
Foto Hans Germeraad/Agami
Achterzijde: Slobeend man
Foto Menno Schaefer

Vormgeving

Opzet, Santpoort-Zuid

► boerenlandvogels.nu

Fotografen

Gerard Bos	12, 19	Meindert van der Meulen	11lb
Marijke Bresser	60	Ilse Miedema	46
Henk van Bruggen	67, 68r	Cees de Nijs	11rb
Rob Buiten	32, 34	Daniele Occhiato/Agami	75o
Wim Doorn-Meijne	4, 5, 9o, 29, 47b, 54r, 59	Eva Pauw	30
Menno van Duijn	76l	Ton Pieters	61
Dutchphoto	3	Paul Raps	63
Eric van der Eijk	24, 25	Menno Schaefer	9b, 50ro, 54l, 58, 76m, 76r
Jan van der Geld	62, 63b, 64, 65	Staatsbosbeheer	50lo
Jochem Geogiades	41	Martijn Struijf	47o, 49
Leo Hofland	7	Wim Tijsen	11o, 13, 17, 28, 36
Roelf Hovinga	55, 57	Wim Tijsen en	
Joke Huijser-Spekken	26, 39, 69o	ANV Hollands Noorden	38o
Mark Kuiper	66, 69m, 68l, 69b	Markus Varesvuo/Agami	71
Koos van der Leek	74	Frank Visbeen	45
Ralph Martin/Agami	70	Otto de Vries	75b
Peter Melman	50b	Hans Westrik/Actief met Beeld	37, 38

Wij worden gesteund door

Samen maken we Noord-Holland mooier. Doet u ook mee?

Stichting Landschap Noord-Holland
Postbus 222
1850 AE Heiloo

Tel. 088-00 64 400
info@landschapnoordholland.nl
🖱️ landschapnoordholland.nl

